

**FUNDACIÓ
CÀTEDRA
IBEROAMERICANA**

**Universitat de les
Illes Balears**

MEMÒRIA HISTÒRICA DELS ILLENCES BALEÀRICS A CUBA. HISTÒRIES DE VIDA

El projecte d'aquest treball d'investigació fou premiat a la I convocatòria de Premis i Ajuts a la Recerca de la Fundació Càtedra Iberoamericana

JOAN MIRALLES I MONSERRAT
Catedràtic de Filologia Catalana

I. Introducció

Almenys a grans trets hauríem de distingir dues grans etapes en la història de l'emigració balear a Cuba: l'època colonial, fins a 1898, i l'època de la República, fins a Fidel Castro. Òbviament, dins cada una es poden distingir etapes diferents.

1. L'època colonial. Alguns precedents

Abans d'arribar a la segona meitat del segle XVIII en què comença a haver-hi els primers grups d'emigrants, a causa de la liberalització comercial amb les terres d'ultramar, podem distingir uns precedents especialment interessants, encara que massa poc coneguts. L'anada a les Índies es produeix encara amb comptagotes. Són sobretot militars i eclesiàstics i, eventualment, algun mercader, qui hi arriba i no sempre s'hi estableix. Vegem-ne alguns casos.

Ja a l'època de Colom hi ha un personatge, ara prou conegut, que apareix com un dels signants del document en què es declara que les terres explorades són Terra Ferma. El *Nicolás Estéfano, mallorquí tonelero*, no és altre que Nicolau Esteve, boter i patró de nau que estudiàrem i publicàrem fa alguns anys, el qual, almenys fins a 1478, vivia devora la Llotja en la illa de l'església de Sant Joan, segurament al carrer dels boters. És molt probable que en la segona expedició colombina hi hagués d'altres mallorquins però per ara només hi podem fer conjectures.

En el segle XVI, segons els *Libros de pasajeros* de l'Archivo General de Indias, hi ha alguns mallorquins documentats, amb el nom més o menys estrafet i no sempre prou identificables, que embarquen cap a les Índies, però no sempre es destria si anaren o es quedaren a Cuba. Curiosament, el 1580, s'embarca un Benito Esteban, natural de Mallorca, hijo de Nicolau y de

Maria, con su mujer Leonor de Mota, hija de Hernán Núñez y de Margarita de Mota, y sus hijos Juan y María, amb destí al poblament del Nuevo Reino de Granada, a la lleva de Luis de Carvajal. Sembla que podria tractar-se de descendents de l'esmentat Nicolau Esteve. Finalment, el 5 de març de 1593, parteix cap a l'Havana el clergue "Nicolau Jerónimo, natural de Mallorca, hijo de Juan Soler y de Aina Truyola".

Al segle XVII, com és sabut, les relacions comercials de Mallorca amb les Índies es fan per via indirecta a través de Cadis i Canàries. Coneixem alguns noms i alguns detalls de mallorquins que vivien o comerciaven amb les Índies, però sembla que els documents no fan referència explícita a l'illa de Cuba. Només coneixem el cas reportat per Gonçal López Nadal en el seu article sobre corsaris mallorquins i Amèrica. L'any 1677, el Consell d'Aragó tracta el tema del capità mallorquí Francesc Ferrà, el qual havia anat a les Índies per a combatre "piratas y enemigos de la Corona" i li havia estat embargada pel governador de L'Havana una fragata, i a la tornada, una altra embarcació, per part de la Casa de Contratación.

2. El segle XVIII

Ja al segle XVIII tenim més referències. Continuen les relacions comercials indirectes amb Amèrica, almenys fins al 1782, quatre anys després de la legalització de lliure comerç amb Amèrica. Els primers capitans mallorquins o amb naus mallorquines que feren la ruta cap a l'Havana varen ser Jaume Capó, Francesc Buznego, Claudi Guitard i Francesc Capó. Hi duïen sabó, vi, oli i aiguardent i, de tornada, transportaven sucre i passatgers. Els vaixells eren fragates, bergantins i xabecs. Entre 1782 i 1792 partiren cap a Cuba des del port de Palma sis vaixells. Després, amb la Guerra Gran entre França i Espanya (1793-95) i contra Gran Bretanya (1796-1802 i 1804-1808) les sortides foren menys freqüents. Només partí un vaixell cap a l'Havana. Entre el 1782 i 1818 la família Capó participà en el 27% del comerç amb Amèrica. S'importava sobretot sucre i cacau i les mercaderies venien de l'Havana, amb contactes amb els ports de Matanzas i Santiago de Cuba. L'emigració d'aquests anys degué ser poc nombrosa. Antoni Marimon ens parla de qualque funcionari, com Pere Fronti Soler, comandant d'enginyers de l'Arsenal de l'Havana i d'alguns comerciants.

3. El segle XIX

El comerç amb Amèrica augmentà durant la guerra del Francès (1808-14), a causa de la immigració de mercaders catalans a Mallorca i perquè Palma no va ser ocupada pels francesos. Les guerres d'independència hispanoamericanes no afectaren massa el comerç amb els ports de Cuba i Puerto Rico, que continuaren essent espanyoles. De fet, fins a 1837, aquests ports concentraren el modest comerç colonial mallorquí. Al final de la dècada dels anys trenta es produeix un increment de les relacions comercials amb les Antilles, vinculat a l'auge de la marina de vela mallorquina. El 1837 parteixen cap a les Antilles 10 pollacres, 4 goletes, 10 bergantins, 2 quetxos, 1 balandra i 2 bergantins goletes. Entre 1838 i 1846 partiren des del port de Palma cap a l'Havana 58 vaixells, 4 cap a Santiago de Cuba, 2 cap a Matanzas i un altre sense concretar a quin port cubà. Sabem dels negocis d'alguns naviliers mallorquins en aquella illa: Joan Villalonga Jordà, Gabriel Faust Fuster Forteza, etc. Sebastià Gumà, comerciant català de Matanzas, va fer construir una corbeta que tendria capità i pilots mallorquins.

Les relacions comercials amb Cuba foren impulsades per alguns comerciants illencs que hi vivien. L'emigració es degué intensificar durant la dècada dels trenta. El 1833, hi havia 8 comerciants illencs a la zona de Santiago. Entre 1841 i 1849 es registraren en aquesta ciutat 39 comerciants balears i des de 1850 a 1865, 16 més. El percentatge de balears respecte al total de comerciants espanyols només era superat pels catalans, cantàbrics, asturians i gallecs. A la província de l'Havana, entre 1833 i 1841, es registraren 19 comerciants balears. En el període 1853-1859 marxaren a Cuba 20 mallorquins. En el decenni següent cobrà impuls. En el trienni 1860-62 foren enterrats en el cementeri Espada, avui tancat, 85 balears, el 3'40% dels emigrants morts d'origen espanyol. L'emigració balear era la quinta, després de la gallega, l'asturiana, la catalana i la càntabra. Entre 1860 i 1865 aquest mateix cementeri acollí 68 illencs, que formaven part de l'exèrcit colonial. Els balears i els canaris hi tenen un alt percentatge d'enterraments d'almoïna, indicador de la seva condició social.

A finals de la dècada dels seixanta s'exportaven a Amèrica, sobretot a Cuba i Puerto Rico, productes agrícoles com ametles, figues, oli, cebes, alls, safrà, tàperes, ciurons i fonoll, vi i aiguardent, roba de llista i flassades, sabó i sabates. L'Arxiduc Lluís Salvador diu que Mallorca importava vi català que després reexportava cap a Amèrica. Les importacions colonials eren el sucre, el cafè, el cacau, el tabac, la fusta i l'anyil.

El 1853, torna a Ciutadella Jeroni Cabrisas Caimaris, un menorquí emigrant a Cuba, amb Gabriel Aloy Marquès, els quals iniciaren a Menorca la fabricació de sabates infantils i, a partir de 1855, obriren el mercat cubà a

les sabates menorquines. Cabrisas tornà a Cuba i el 1883 retornà a Ciutadella, amb la seva esposa cubana i la seva germana i el seu fill: Fernando Ortiz, un dels intel·lectuals més importants de la història de Cuba. Alguns anys després, el 1877, un altre comerciant llucmajorer, Joan Mir Tomàs, pilot mercant, començava a exportar sabates a Cuba.

Aquests anys emigren a Cuba alguns clergues mallorquins i militars. A la dècada dels seixanta Joan Fiol Pons, maonès, auditor de guerra de la capitania general de Cuba, mort el 1865, Pere Roig Muntaner, subtenent, mort el 1868, Joan Juan Moragues, marí de guerra d'Andratx, Ignasi Plana Moncada, de Maó, mariscal de camp, segona autoritat militar de Cuba. Entre els eclesiàstics trobam Antoni Canals Rullan, nascut a Sóller el 1851, que estudià en el col·legi de Belén, dels jesuïtes, de l'Havana i va fer els estudis eclesiàstics al seminari. Va ser professor de llatí i rector de Consolación del Sur a Pinar del Río. Tornà a Mallorca el 1886, on morí el 1944. Miquel Ferrer Ballester, de Palma, ordenat prevere el 1888, el 1891 sol·licita permís per a fixar la seva residència a l'Havana. El 1858, es concedeix el permís a Jaume Gomila per anar un any a Cuba. El 1890, el bisbe de l'Havana comunica al de Mallorca que des de l'octubre es troba a Cuba Guillem Gomila Rosselló, de Felanitx, procedent de Puerto Rico. El mateix any, Josep Ordinas Bauzà, de Santa Maria, ordenat sacerdot el 1877, es trasllada a Cuba i és destinat a Sagua la Grande, província de Santa Clara. Després estigué a Santa Ana, a Matanzas. Arnau Palmer Vidal, nascut a Estellencs, el 1860, sol·licita permís, el 1880, per a residir a l'Havana. Primer estigué a Regla i després a San Cristóbal. El 1914, encara continuava a l'Havana. També a Miquel Rubí Pocoví, de Montuïri, el 1852, li concedeixen permís per a anar a Ultramar. Pere Josep Villalonga Pons, de Binissalem, el 1887 sol·licita permís per anar a Cuba. Resideix a Santiago, i ocupa diversos càrrecs eclesiàstics. Hi mor el 1926. Entre els jesuïtes, Cosme Rosselló, nat a Felanitx el 1835, entre el 1863 i 1868 és professor al convent de Belén de l'Havana. També consta que Bartomeu Munar Capó, nascut a Costitx el 1815, va ser el primer rector del col·legi havaner de Belén.

La guerra dels deu anys (1868-78) provocà una crisi dels negocis dels mercaders mallorquins a Cuba. A Mallorca els diaris fan també referència a la crisi artesanal a Palma. Això produí la decadència de la marina de vela mallorquina. El 1875, només cinc velers mallorquins travessaren l'Atlàntic. Una vegada acabada la guerra els principals productes exportats serien les manufactures tèxtils i les sabates. La causa d'aquest desenvolupament va ser l'existència d'un mercat colonial (Cuba, Puerto Rico, Filipines), realitzat ara amb vapors de companyies navilieres foranes. El 1880 foren adquirits dos vapors de gran tonatge per a dedicar-los al comerç amb les Antilles: el

“Bellver” i el “Maria”, però la línia entrà en crisi i aquest darrer vaixell fou destinat a viatges de cabotatge. Aquests anys algunes companyies foranes de la Península feien escala a Palma: la gaditana Pinillos, Izquierdo i Cia, i Pi i Companyia, de Barcelona. D'altra banda, hi havia línies regulars de vapors entre els ports balears i la Península.

Durant els anys 1880-83 el comerç de Palma amb Amèrica representava només el 10% dels intercanvis. El 1884, entraren pel port de Palma 6 vaixells procedents de Cuba i 8 de Puerto Rico i en sortiren 16 cap a Cuba i 5 a Puerto Rico. El comerç directe amb Amèrica estava en decadència, però el comerç indirecte amb les Antilles sí que tenia molta importància. S'importava sucre, comú i refinat, aiguardent de canya, cotó en rama, cafè en gra i cuiros. Barcelona es convertia en un gran centre reexportador dels productes colonials, on es proveïen els mercaders illencs. El 1880 es crea a Palma la Companyia Industrial i Mercantil de Mallorca, amb l'objectiu de dedicar-se a la importació i refinació del petroli. Tanmateix, a causa de la competència es dedicà a la destilació dels productes agrícoles illencs i a la refinació de sucre.

Devers el 1883 es produeix a Mallorca i a Menorca una crisi de la indústria del calçat a causa d'un excés de producció. Pels mateixos anys trobam el funcionament de la Compañía Curtidora i Industrial. A Cuba, on s'exportaven mensualment unes 40 parelles de sabates, els preus davallaren molt. Devers el 1891 exportaven a Ultramar diverses empreses mallorquines: “Hereus de Vicenç Juan”, de teixits, “La Constància”, de calçat, la fàbrica de dolços d'Antoni Esteva Oliver, el taller de sabateria “El Segle”, etc. El 1895, la Cámara Oficial de Comerç, Indústria i Navegació comunicava les dades sobre el comerç d'exportació cap a Cuba: sal, tests, conserves i embotits, hortalisses, farina de blat i d'altres cereals, alcohol i aiguardent, vi, vidre, etc. També s'assenyalava la manca de línies directes i la importància de Barcelona com a port intermediari. És notable la crisi del vi a causa de la fil·loxera. A principis de 1895 tornaria a haver crisi, a causa del problema del canvi de la moneda de plata mexicana que circulava a Puerto Rico i per l'inici de la Guerra de Cuba.

Al final dels setanta i començ dels vuitanta l'emigració a Cuba no era massa important, tret del cas d'Andratx, des d'on sortiren molts de joves cap a Cuba des de devers el 1850. El 1892 marxaren a Cuba 95 illencs, el 1893, 75 i el 1894, 78. El port des d'on partien era Palma i pràcticament només eren homes. Les dones només representen, entre 1892 i 1900, un 4%. L'inici de la guerra, el 1895, no va aturar l'emigració, si bé la crisi econòmica produí el retorn d'alguns mallorquins. El 1895 partiren 94 balears, el 1896,

altres 94, el 1897 minvà fins a 60 illencs. El 1898, abans del bloqueig nord-americà passaren a Cuba, 83 balears.

Entre 1895 i 1898 foren enviats a Cuba uns 2500 soldats balears, sense comptar els militars de carrera, d'entre els quals cal destacar Valerià Weyler Nicolau, capità general i governador general de l'illa de Cuba entre 1896 i 1897. Sembla que la majoria de balears estava a favor de l'exèrcit i de la causa colonial. De fet, el 1896, Weyler va ser nomenat president honorari de la Sociedad Balear de Beneficencia, encara que a partir de 1901 el seu nom desapareix sense explicacions. Sembla, però, que hi hagué almenys 23 illencs que s'incorporaren a l'exèrcit revolucionari cubà: 22 mallorquins i 1 eivissenc, 16 soldats, tres suboficials, dos tinentes i un capità. L'emigració només s'interrompé durant el bloqueig americà entre l'abril i l'agost de 1898. Alguns mallorquins tornaren a Mallorca. El 1899, passen a Cuba 76 illencs. L'abril d'aquest any parteixen una trentena d'homes d'Andratx a participar en la zafra, la collita de la canya de sucre. El 1900, partiren de Palma cap a Cuba 66 persones.

Segons el cens de Cuba entre 1898 i 1901 hi havia a l'illa 835 balears, repartits de la següent manera:

L'Havana: 439 persones. A la capital 260. A Batabanó 153.

Las Villas: 213 persones. A Nuevitas, 16. A las Villas 43.

Santiago: 88 persones. A la capital 42.

Matanzas: 37 persones. A Cienfuegos 101. A la capital, 14. A Càrdenas 17.

Puerto Príncipe: 35 persones. A la capital, 18.

Pinar del Río: 23 persones

Pel que fa a les activitats, 322 illencs es dedicaven al transport, 239 al comerç i a serveis i altres 229 a la producció.

La província de l'Havana conté, a més de la capital, els termes de Batabanó, Guanabacoa, Marianao, Regla, etc., també amb presència illenca.

La província de Las Villas té per capital Santa Clara i, entre d'altres, abraça diversos termes municipals on consta que hi havia presència balear: Caibarién, Calabazar, Cienfuegos, Sagua la Grande, etc.

La província d'Oriente incloïa, a més de Santiago, Manzanillo, Bayamo, Palma Soriano, etc.

La província de Matanzas inclou, a més de la capital, entre d'altres, el municipi de Càrdenas,

La província de Puerto Príncipe, avui, Camagüey, entre les províncies de Santa Clara i Oriente, conté, entre d'altres el terme municipal de Nuevitas.

La província de Pinar del Río és la més occidental de Cuba i sembla que és la més poc freqüentada pels illencs.

El 1900, els emigrants balears només suposaven l'1'38 dels emigrants espanyols. La colònia balear estava formada quasi exclusivament per homes (98'41%) molts dels quals eren fadrins (49%) i en un 35% eren analfabets, una taxa només superada pels canaris.

Tenim alguna notícia sobre la participació política dels emigrants illencs. Així, el 1879, Santiago Vinent Gola era diputat per Santiago de Cuba. També, el 1893, la colònia mallorquina d'aquesta ciutat va felicitar Antoni Maura, aleshores ministre d'Ultramar, pel seu projecte de reforma del govern i de l'administració civil a Cuba i a Puerto Rico.

4. La Sociedad Balear de Beneficencia

A principis de 1881, la colònia balear va intentar formar una organització. Es feren dues reunions amb l'assistència d'una trentena de persones. Els promotors eren Joan Pujol Colomar i Bartomeu Noguera. La cosa no fruità.

Quatre anys més tard, el 1885, s'intentà de bell nou. Fins aleshores els balears havien anat amb els catalans. Els nous promotors foren Macià Barceló, Jeroni Montaner, Jaume Bordoy i Pere Gomila. Volien crear una societat de beneficència i de socors mutus. El 14 de juny de 1885, se celebrà una reunió presidida per Marià Forteza, amb 35 balears. El 25 de juny, es convoca a través de la premsa una nova reunió en el Casino Español. Aquesta reunió, presidida per Mateu Garau i Santiago Pou, té 70 assistents. Decideixen crear una Sociedad Balear de beneficencia. Es crea una comissió per a redactar estatuts: Joaquim Pujol, Gabriel Cañellas, Francesc Pons Bagur, Joan Monjo, Joan Ferrer, Joan Ignasi Casas i, com a president honorari, Andreu Sitjar Cortey. El reglament va ser aprovat pel Governador General el 15 de setembre. Els objectius de l'entitat eren bàsicament humanitaris i filantròpics i estava oberta als naturals de les Balears o als fills i descendents. La constitució tingué lloc l'11 d'octubre de 1885 en l'Associació de Dependents de l'Havana.

Cal observar que la Societat acceptà les dones com a sòcies. Una d'elles, Rosa Amador de Puig era sòcia protectora. En crear-se una Societat d'Auxilis Mutus, aviat (1902) hi trobarem noms de dones, com a sòcies familiars. El 1903 hi ha 11 dones com a socis de número. A la memòria de 1913 es fa referència explícita a aquest fet, deixant de banda "rancias preocupaciones". El 1921, Fernando Ortiz, remarcava que el Centre Balear havia estat la primera societat mutualista que havia concedit a la dona igualtat de drets. De fet, però, en la directiva del centre no hi apareixen dones.

La primera junta va estar formada per:

Antoni Vila Juaneda, president.
Mateu Garau Cañellas, vicepresident

Francesc Roig, tresorer

Joan I. Casas Seguí, secretari comptador

Vocals: Joan Ferrer, Macià Barceló, Jeroni Montaner, Emili Bonich, Joan Sureda, Francesc Piris, Antoni J. Colom, Josep Rojas, Antoni Moner, Pere Bosch, Miquel Bèrgamo, Joan Garau.

Antoni Vila era menorquí, del sector del calçat. Deixà Cuba al cap de poc temps i passà a ser president honorari.

Al principi eren 168 socis, la majoria dels quals vivien a l'Havana. El primer any hi hagué 122 baixes i 127 altes a causa de la mobilitat a què estaven obligats per raons de professió: comerciants i mariners. Al principi el finançament era fet amb les aportacions dels socis, dotze dels quals donaren 100 o més pesos. La societat va socórrer els damnificats per un temporal, etc.

El segon any de vida, el vicepresident va ser substituït per Antoni J. Colom Marcús i els vocals varen ser rellevats per Cristòfol Pons, Josep Riera, Joan Monjo, Francesc Pons, Baltasar Gelabert, Pere Ferrer Seguí, Antoni Escandell, Guillem Colom Montaner i Joan Antich.

El 1887 va ser un any difícil. Així i tot adquirí dues cases a l'Havana, al carrer Indústria i el maig va rebre el penó, dissenyat per Ricard Ankermann. Hi hagué minva de socis. Es passa de 173 a 155, però augmenta el nombre d'auxiliats, de 28 a 91. Cal destacar l'import d'alguns passatges de retorn.

El 1891, comptava amb 107 socis. El president honorari era Antoni Vila, el president Francesc Roig, el vicepresident Joan Sureda Rosselló, el tresorer Guillem Colom Montaner i el secretari comptador Gabriel Cañellas Gomila.

5. El segle XX. Creació del Centro Balear. Beneficencia y Auxilios Mutuos

Els primers anys de la postguerra foren difícils per als nouvinguts. El 1900 la Societat de Beneficència només tenia 72 socis. Aquest mateix any es va crear una Secció d'Auxilis Mutus que el 1901 tenia ja 461 socis, mentre que la Sociedad Balear només tenia 59 socis. Ambdues societats constituïren, el 1901, el *Centro Balear. Beneficencia i Auxilios Mutuos*. Més envant s'hi afegiria: *Instrucción y Recreo*.

El Centro anà augmentant el nombre de socis, d'acord també amb l'augment de l'emigració cap a Cuba:

1902: 53 socis, dels quals 40 fundadors, 420 socis de número i 72 familiars.

1903: 1077 socis

1904: 1522 socis

1905: 2682 socis

1907: 4988 socis

Es crearen també noves delegacions: a Batabanó (1902), a Güira de Melena (província de l'Havana) y Caibarién el 1906. El 1913 també en tenia a Marianao (prop de la ciutat de l'Havana). També s'organitzaren noves seccions, com les d'invàlids (1902), propaganda (1903) i instrucció (1906).

La premsa de Mallorca i d'Eivissa donava notícia de quan en quan del Centre (“Última Hora”, “La Unión Republicana”, “La Roqueta”, “El Correo de Ibiza”).

La Secció d'Auxilis Mutus (1900) ofería serveis sanitaris, mèdics i farmacèutics. Entre 1900 i 1905 establí un conveni amb la clínica “La Benéfica”, propietat del Centre Gallec. El 1901, disposava dels serveis de dos metges, un oculista i un dentista i tenia acords amb quatre apotecaries, entre les quals destaquem la “La Balear”, de Lluís Arissó. El juliol de 1905, el Centre Gallec va rescindir el contracte amb el Centro Balear. Es creà una clínica pròpia: La Balear, primer estava al carrer Universitat, 36, en un edifici llogat. El 1905 disposava de dos metges interns, dos metges de consulta i visita a domicili, un oculista, un dentista i tres comares, a més d'un director i d'un vicedirector. També hi estaven vinculats tres advocats i un notari i vuit apotecaries de l'Havana, Vedado, Regla, Casa Blanca i Batabanó. Durant 1906 “La Balear” va atendre 673 malalts i s'hi varen fer 163 operacions quirúrgiques. Més envant per manca d'espai, es va llogar la Quinta del Rey, en el carrer Cristina 38, propietat de la Sociedad de Beneficencia de Naturales de Cataluña.

Entre els dirigents de l'entitat tenim Jeroni Montaner Rullan, vocal el 1886 i 1887 i president el 1900, que hagué deixar Cuba per qüestions de salut. El 1902 va ser nomenat president honorari. D'altres foren Miquel Oliver Gamundí, president el 1901, comerciant de queviures, president honorari el 1925. Rafel Juan Fornés, president el 1902, el 1903 i el 1904; Mateu Coll Rabassa, president el 1905, 1906 i 1907. Joan Torres Guasch, secretari comptador des de 1900 i home clau de l'entitat, i l'empresari de la fusta Antoni Segura Aguiló, vocal el 1900 i vicepresident entre 1901 i 1905.

Almenys entre 1907 i 1908 sortí el setmanari “Las Baleares”, dirigit per Joan Torres Guasch, el qual col·laborà també en el diari “La Vida” de Joan Miralles Marimon.

El Centro Balear anà augmentant durant la dècada de 1910-20. Aquells anys disposava de delegacions a Batabanó, Caibarién i Marianao i s'organitzava la de Regla, devora la ciutat de l'Havana. El 1907 havia tancat la de Güira de Melena. Des de 1921 tenim constància de la delegació de

Cienfuegos. El 1925 també hi havia delegacions a Guanabacoa, Casa Blanca, Los Linos i l'illa de Pinos o Nueva Gerona. Una altra delegació era la de Puentes Grandes, Ceiba, Buena Vista i reparto Almendares, tots ells a la província de l'Havana.

La necessitat va fer que s'obris una nova secció: *Fomento de Quinta*. Es volgué construir una clínica pròpia. Es veneren les finques urbanes propietat del centre i s'adquiriren els terrenys. Aleshores el president era Pere Bosch Alemany i els vicepresidents eren Bartomeu Sureda Pujol i Pere Ferrer Seguí. El 1915, es començà la construcció de la nova clínica "La Balear".

Durant els anys vint s'arribà a l'apogeu de l'entitat. El 1924, durant el mandat de Bartomeu Ferrer Villalonga, s'arribava als 16.600 socis. El 1921 s'havia inaugurat la nova clínica "La Balear", a la carretera de San Miguel de Padrón i comptava amb tres pavellons: Mallorca, Menorca, Ibiza. El 1925, s'inaugurà un quart pavelló: Formentera. Entre els benefactors tenim Jaume Massanet, Bartomeu Ferrer Castelló i Maria Adrover de Ferrer. A més de l'assistència a la clínica el Centro Balear ofería assistència mèdica a domicili, col·legis diürns per a menors i una acadèmia nocturna on es feien classes d'anglès, taquigrafia, comptabilitat i mecanografia.

El 1924, es crea el Balears Sport Club, que organitzarà partits de futbol, etc. El primer president va ser Bartomeu Terrades. El 1925, el centre tenia seccions de sanitat, beneficència, invàlids, instrucció i belles arts, foment, immigració i treball, esplai i ordre i propaganda i hi havia un comitè de dames que ajudaven en sanitat, invàlids i instrucció.

Entre gener i juliol de 1921 es publicà de nou el setmanari "Las Baleares", editat per l'empresa "Las Baleares" S.A. El consell d'administració era presidit per Bartomeu Ferrer, amb Pere Massot de vicepresident i Sebastià Coll de tresorer. El director tornà a ser Joan Torres Guasch i tenia corresponsals a Palma, Maó, Eivissa i Andratx, a Batabanó i a Cienfuegos.

6. El cas dels eivissencs i formenterers

Seguint els treballs de Felip Cirer, la primera onada pitiüsa a Cuba s'esdevé al darrer terç del segle XIX. La gent anava bàsicament a Alger, Amèrica i Mallorca. Segons sembla, entre 1840 i 1920 el municipi de Sant Antoni tenia una mitja de 133 naixements per any i el nombre d'emigrants era de 37. Cada any un de cada cent habitants del municipi deixa Eivissa.

La Història d'Eivissa del canonge Macabich dóna compte d'alguns eclesiàstics que a finals de segle surten com a capellans castrenses voluntaris per a la guerra. Així, el 1895: Artur Pérez Cabrero, Joan Tur Riera, Antoni Planells Rosselló, Josep Clapés, Pere Rosselló Ribas, Joan

Ribas Torres, Antoni Riera Bonet, Vicent Bonet. A Puerto Padre morí, el capellà castrense Cristòfol Cladera Cardona, de vòmit negre. Pérez Cabrero va ser secretari de l'ajuntament d'Eivissa, fundador de la Societat Arqueològica Ebusitana i autor d'una *Guía del Turista*, que inclou en apèndix el primer vocabulari castellà-català, considerat el primer estudi de l'eivissenc. D'altra banda, Enric Fajarnés ens informa que a Cienfuegos hi havia a finals de segle un altre capellà: Jaume Ferrer Serra.

La segona etapa s'esdevé entre 1901 i 1910 i la de 1920-30. La primera guerra mundial (1914-18) fa que a Eivissa es visqui un procés d'industrialització creixent, els productes agrícoles són venuts a bon preu, la producció és insuficient, la marina eivissenca creix, les drassanes prosperen, però l'acabament de la guerra implica un augment de l'emigració cap a l'Argentina (Santa Fe) i Cuba.

La tercera onada s'esdevé els anys quaranta fins als seixanta. La població augmenta, desapareixen les petites indústries. L'emigració es dirigeix a Mallorca i Amèrica.

Els formenters solien emigrar per una sèrie d'anys, quatre o cinc, i després retornaven per a casar-se amb una al.lota de l'illa i fer-se una casa nova amb els estalvis. Després tornaven a anar-se'n per uns anys per a refermar la seva economia i retornaven. Tanmateix també hi ha molts casos de permanència en el lloc on emigraren. L'emigració tingué lloc bàsicament a l'Argentina, Uruguai i Cuba a partir de finals del segle XIX, però sobretot durant el primer terç del segle vint. La majoria es dedicà a treballs en relació amb la marineria, però també n'hi ha de fusters, botiguers, xofers, etc. L'emigració representà una millora econòmica important i un millor nivell cultural.

A Cuba als anys vint la presència pitiusa és important. El 1920, arribà a Cuba un vaixell amb 80 eivissencs. El 1921, un total de 117 mariners eivissencs a Cuba col.laboraren en una subscripció a favor d'una associació obrera de marins d'Eivissa: "La Marinería". Entre 1875 i 1947, 282 formenters passaren a l'illa de Cuba. La majoria eren mariners i pescadors i pescadors d'esponja, però també hi ha alguns carboners i agricultors.

7. Els andritxols i Batabanó

L'emigració d'andritxols cap a Cuba comença a mitjan segle XIX, per raons de necessitats econòmiques tant en el sector agrícola com pesquer, a pesar d'una petita indústria de sabó al Port d'Andratx. Majoritàriament anaren a Batabanó, a la província de l'Havana, a la pesca de l'esponja, i a Cienfuegos, província de Matanzas, i en menor nombre a l'Havana, on

treballaven a fàbriques de sabó i al camp. Inicialment el viatge durava tres mesos d'anada i tres de tornada. Més envant hi anirien en un viatge per mar d'un mes. El 1917, feien el següent trajecte: Port d'Andratx, Palma, València, Màlaga, Cadis, Santa Cruz de Tenerife, Lanzarote, Gran Canaria, Puerto Rico, Matanzas, Cienfuegos, Batabanó, L'Havana. En arribar havien d'estar un temps de quarentena a Triscòrnia, fins que algú els reclamava o algun empresari els contractava. Un dels que ajudà més als immigrants va ser Gabriel Pujol i Mir "Tiona", arribat a Cuba el 1900, propietari d'un restaurant: "La Marina Balear". A Batabanó es formà un Centro mallorquí. Hi ha tota una sèrie d'expressions, recollides per Rosa Calafat, que fan referència a la relació entre les dones que quedaven a Andratx i el fenomen de l'emigració a Cuba: "Has rebut carta i cosa?", "Has rebut paperets en punta?", "Homes cap allà, doblers cap ací". Hi havia també cartes glosades transmeses per via oral, comprensibles en un medi social en gran part analfabet. A Andratx es publicava el "Semnario independiente Andraitx" subtitulat *Semnario defensor de los intereses morales y materiales de este pueblo*. Ací es troba molta informació sobre els emigrants a Cuba, les anades i vengudes dels andritxols de Mallorca a ultramar i la vida en general a Cuba. Hi havia corresponsal a Batabanó (Bernat Alemany) i a Cienfuegos (Guillem Moragues). El fundador va ser Antoni Calafell Juan, que el dirigí fins al 1969. El primer número s'imprimí el 1920 a Palma, però a partir de l'any següent s'imprimí a Andratx, a la impremta de Calafell. Deixà de sortir el 1970. Normalment els joves partien als catorze anys, després de tres o quatre anys tornaven per fer el servei i casar-se amb una andritxola. Anaven i retornaven de Cuba fins que tenien dos fills, però n'hi hagué molts que quedaren a Cuba i es casaren amb cubanes. Alguns dels personatges de Batabanó, d'origen andritxol, foren el ja citat Arnau Pou, Telm Ros Calafell, propietari del cafè "Centro mallorquí", Bartomeu i Bernat Valent Calafell, que substituïen Telm Ros com a delegats del Centro Balear, Bartomeu Pujol Alemany, primer delegat del Centro Balear, etc.

8. Algunes personalitats de la colònia balear

A més dels ja citats podem esmentar Francesc Pons Bagur, soci fundador de la Sociedad de Beneficencia (1885) i president de l'associació de dependents del comerç de l'Havana. Bartomeu Ferrer Villalonga, d'Artà, president del Centro Balear el 1921, el 1924 i el 1925, Arnau Pou Pujol, d'Andratx, mort el 1940 a Batabanó, col.laborador de "Las Baleares", "Diario de la Marina", "Juventud Demócrata", "Renovación", fotògraf, administrador de la clínica Balear i venerable mestre de la lògia maçònica

Virtud (1921-40). Durant la Guerra Civil va ser president del comitè Pro-República Espanyola de Surgidero de Batabanó. J. Massanet, propietari d'una fàbrica de totxos a Mindanao, Jaume Flexas, propietari d'una botiga de robes. Lluís Mesquida, importador de productes industrials balears. J. Benejam, pelleter. Teodor Llobera, importador de plantes i flors. Sebastián Gelabert Ferrer, comerciant i banquer, fill de pares ciutadans, nomenat ministre d'hisenda de Cuba el maig de 1921. S'havia dedicat a la pintura i era acadèmic de l'Academia Nacional de Artes y Letras de Cuba. Dolors Frau, cantant contralt. Joan Miralles Marimon, nat a Palma el 1872, director i propietari del diari "La Vida" (1900-13).

En la "Guia social. Directorio de la sociedad habanera" de 1922 trobam alguns noms que pels llinatges o per l'enllaç matrimonial podrien ser d'origen balear. En tot cas es tracta de llinatges freqüents en les illes. Vegem-los:

Antonio Alemany, casat amb Elisa de Otero, Sebastián Benejam, comerciant, casat amb Adelina Gorgas, Armando Calafat, casat amb Adelina Cabrera, Florentino Caparó, casat amb Maria Puig, comerciant, Pedro Colomar y Romaní, casat amb Antoni Lluch de Bernaza. José Guasch, casat amb Carmen Aldrufen. José March Barceló, casat amb Clara Luz Álvarez Muñoz, metge cirurgià. Matilde Alemany, viuda de Mestre. Bartolomé Pons, comerciant, casat amb Olimpia Goizueta. Miguel Pont, casat amb Francisca Marimon. José Armando Valls, casat amb Amparo Belt, etc.

9. La Casa Balear i l'emigració a Cuba des dels anys trenta

La crisi de la borsa de 1929 i la Guerra Civil representaren un tall molt marcat en l'emigració. El 1932, es produí una escissió en el Centro de la qual sorgí "Baleares", una nova associació, el promotor de la qual va ser José Arbona Nadal. En va ser president Joan F. Hernández Cortés i vicepresident Guillem Ignasi Simó. Poc després desaparegué per motius econòmics. Devers el 1934 també desaparegué el "Baleares Sport Club" i, segurament, el mateix centre Balear, i la Clínica Balear passà a mans privades, encara que perdurà el seu nom.

Aquests anys Cuba pràcticament no acollí exiliats balears, tret de qualche cas com Ramon Medina Tur i la seva dona i fills. Medina era professor de francès de l'Institut d'Eivissa, primer exiliat a França i després a Santo Domingo. En els anys quaranta i cinquanta arribaren també alguns illencs a Cuba, fins que l'emigració s'estroncà totalment amb el règim de Castro. Aleshores molts illencs acomodats passaren a Miami. El 1957, s'instal.laren

a Cuba alguns missioners dels SS.CC. a Sagua la Grande (1958), però se n'hagueren d'anar el 1961 per desavinences polítiques amb el règim.

El 1993, es creà la nova Casa Balear. El 1994, en va ser elegit Jaume Alemany Martorell, nat a Cuba però fill d'andritxols. El 1998, el Centro Balear tenia més de 2000 socis, però només una cinquantena era natural de les Illes Balears. La majoria viuen a l'Havana, Cienfuegos i Batabanó. Els anys vuitanta i noranta, les empreses hoteleres mallorquines propiciaren una emigració temporal de tècnics i professionals qualificats. El 3 de febrer de 1999, el president Francesc Antich inaugurava el nou edifici al barri de Vedado de l'Havana.

2. LES ENTREVISTES. HISTÒRIES DE VIDA

Les entrevistes que realitzàrem a Cuba durant la nostra estada a l'illa entre el 26 d'abril i el 6 de maig de 2002 són les que segueixen a continuació, amb els continguts o temes tocats:

1

Bárbara del Valle Palmer

(L'Havana, Centro Balear, 26-IV-2002)

N. L'Havana, 1949. Delegada Centro Habana. Arquitecta. Avis i pares. Batabanó. Pesca d'esponja. Construcció del malecón. Mort d'alguns parents. Suïcidi d'un familiar. Estudis d'arquitectura. Eusebio Leal. Dolores, germana seva. Triscòrnia. Surgidero. Estudis a l'Havana. Avi, Julià Palmer Ginart, mort el 1964. 65 socis de Centro Habana. Quotes. Fotos i documentació. Naufragi del vaixell Valbanera (1919). Ciclons. Fórmula per a desfer-los. Padrí maçó. Batabanó. Equipatge. Residencia Dos Hermanos. Trajecte Mallorca-Cuba. Higiene. Isla de Pinos. Cienfuegos. Regla. L'Havana. Política. Cartes. Ciutadania cubana. Lectures. Festes. Racisme. Familiars.

2

Pablo Vidal Sintes

(L'Havana, Centro Balear, 26-IV-2002)

N. El Cerro, 1924. Delegat del Cerro. Estudis. President Machado. Ganaderia. Batabanó. Cienfuegos. Onofre Cunill, cunyat seu, casat amb germana. Coneix dona a la platja. Filles. Fàbrica de sabates. Pèrdua de contacte amb parents menorquins. Soci del Centro Balear. Inicis del nou centre. Jaime Alemany. Entreteniments. Pare mor a Marianao el 1977 i la mare el 1969. Son pare amic de Bartolomé Sastre, mallorquí. Records d'infància. Futbol. Tifus. Weyler. Maceo. Màfia americana. Racisme. Pomar, propietari d'una taconeria al Cerro. Salom. Naufragi del Valbanera. Ciclons de 1944, 1926 i 1967. La llengua. L'entenia però no el parlava. 150 socis en el Cerro i 2 naturals. Tolo Fuster i una Colom. Quota de 2 pesos. Desaparició del centre als anys trenta. La Quinta balear. D'altres mallorquins

al Cerro: Salom, fabricant de calçat. Pomar, José Riber. Fernando Ortiz. Menjar: embotits. Compraven la carn. Cinema, els diumenges. Música cubana. Bauzà, Pedro Vidal. Operación retorno. La zafra. Sabateria. Gomila, d'ascendència menorquina: fàbrica de sabates a Plaza. Joieria, ferreteria. Cosines en el Cerro de llinatge Cintes.

3

Pedro Soliveras Marí
(L'Havana, C/ Genio 214, 26-IV-2002)

Cinta 1

N. Maó (Llucmaçanes), 1912. Testigo de Jehová. Naufragi del Valbanera. Música. Bombardino baríton. Germana a Caibarién. Llibre de Francos Lauredo. Primers records a Maó. Pare picapedrer. Viatge en vaixell el 1919. Pares i avis. Joan Marí Marí, oncle seu. Polissó al vaixell. Feina a la cuina. Tornado. Feina de fuster. Accident. “Lo que natura no da, Salamanca no presta”. Patró “altanero”. Escola Champagnac, dels maristes a Caibarién. Oncle que es menja els embotits del rebost. “No hay arte sin crítica”. Dibuix. Pintura. Cosina morta: Joana Camps. Anècdotes escolars. Crisi econòmica. El professor Tiburcio de la Peña. Mal geni. Venjança. Corneta. José Maria Montalbán, de caràcter dèspota, director de la banda. “Pedrito. Esta nota ha sonado como una pedrada en un techo de cinc!”. “Las cosas valen por la propaganda que se les hace”. Caibarién. L'Havana. Fotos. (Canta cançó d'en Pep Gonella). Feina professional. Bolla de billar. Viatge a Cuba. Artesania de la fusta.

Cinta 2

Fotos. Germana Dolores a Caibarién. Nebot: Agustín Eduardo. Ingenio azucarero. Catálogo de xilografies. Tipus de lletres. Taller de joieria a l'Havana. Als 12 anys comença a treballar xilografies. Jaime Alemany Martorell, oftalmòleg. Maçoneria. Malalties. Fernando Ortiz, José Martí. Cristóbal Colon. Política. “Le da asco”. José Maria Montalbán, compositor de música. Castro: “Ese hombre que todo lo sabe y todo lo quiere para sí”. Maria Marí Marí, mare. Inventor de les sabates de fusta. Carlitos Pelegrín. “La memoria mía es una pandereta”. Ramón Valls, músic. Gomila, soci del

Centro. Llengua. No la sap parlar, només la cançó d'en Pep Gonella. Les dues primeres dones.

Cinta 3

Lògia Martí de Caibarién. Simbologia: casa d'abelles, compàs i esquadra, l'ull, la plomada, etc. Primera dona: Matilde Pires Espinosa. "Hay que desflorarle el himen para que sea señora". Segona dona: "la cabeza llena de humo". La tercera, present a l'entrevista, és una joia. Es conegueren en bodega de queviures. Nova Casa Balear. Soci fundador. Violinistes de Caibarién. Malalt dels nervis: "No duele nada y duele todo".

4

Manuel Comas Rioseco (L'Havana, Centro Balear, 29-IV-2002)

N. L'Havana, 1930. President del Centro Balear. Arribada de son pare, Vicente Comas Rigo, d'Andratx, a Cuba, devers el 1906. Pares i germans. L'Havana i Camagüey. Gerardo i Miguel se'n tornen a Mallorca. 11 germans. Constructor. Mestre d'obres. Capitoli. Exigent, Maçó. "Mal hablado como todo mallorquín". President Machado. Marc Borges, arquitecte. Avi mort a Mallorca devers l'any seixanta. Avis: Arnau i Maria. L'oncle Miquel morí als 87 anys, el 1947. Tropicana. Rajoles fetes d'arena. Torrero. Pesca taurons. Fetge de tauró al sol. Negocis. Obres per a llevar humitat de les cases. Guanabo. Pesca de l'aguja. Tintorera que s'havia menjat un nin. Naufragi del Balmanera. Alfonso XIII. Escala a Santiago del Balmanera. Cicló. Pare fa construir vaixell Mallorca I i Mallorca II. Mor als 67 anys. Fills: Maria, Arnaldo, Margarita, Mercedes, Vicente, Josefa, Manuel, Miguel i Maria de los Ángeles. L'oncle Miquel es casà sis vegades. Germans als EEUU. D'altres a Cuba. Batabanó. Goletes. Menjar. Coques i sobressada. Bullit. Bestard, Font, Ferragut, amics mallorquins de l'Havana.

Cinta 2

Vida quotidiana. Alimentació. Mare, Mercedes Rioseco Brión, de Puerto Santa María, de Càdiz, bona cuinera. L'Havana. Gomila, de Marianao, funcionari. Primitiu Centro Balear. Fundació i vicissituds des de 1885. Crisi dels anys trenta. José Arbona Nadal, darrer president. Refundació als anys noranta. Directiva. Govern Balear. President Jaime Alemany. Antiga seu.

Nou edifici. Quinta Balear. Pavellons. Avui Hospital Pediàtric San Miguel del Padrón. Llocs on s'asentaren els primers immigrants: Batabanó, l'Havana, Cienfuegos, etc. Naturals que queden actualment per territoris. Ara té uns 2700 socis. Estatuts. Naturals i oriüds, fins a la quarta generació. Mambises o insurrectos. Weyler. Silla de Maceo. Desertors i fills de balears que es passaren als insurrectos. Fernando Ortiz. Naturals a Cuba. Uns trenta: l'Havana (3), Camagüey (3), Santiago (5), Guantánamo (6), Regla (1). Llengua. Son pare la parlava una mica. Construcció. "Alfareria", pesca, mestres d'aixa. Primers records. Guanabacoa. Mala situació econòmica. Escola pública devora Quinta Balear. Peó. Estudia de nit. Un peso a la setmana i 12 hores diàries de feina fins als 14 anys. Feia ratjoles. Guanabo. Construcció. Estudia anglès. Afició a l'aviació. Constructor Bestard. Es casa el 1955. Construcció. Cantera. Mena camió. Revolució. Matanzas. Salut pública. Estudis. Jefe de secció de la higiene. Professor auxiliar. Playa. Marianao. Campanyes de vacunació fins al 1971.

Cinta 3

Operació de cor. Coneix Jaime Alemany. Delegat de Playa. Jubilació. Fills i néts. Operación Retorno. Condicions. Reunió de comunitats balears a l'estranger. Obres a fer en el Centro balear. Teulada i panteó. Cursos i d'altres activitats al Centre Balear: català, teatre, ball, futbol, handball. Cafeteria. Reunions i assemblees. Festa de Nadal. Política. Machado, Prio, Batista. Casinos. Droga. Prostitució. Masclisme. Discriminació. Assassinats. La sanitat. Moratòria. Sous. La Revolució. Coneix Fidel Castro a Playa. Menjar a can Fidel. Armes i diners. Director de l'aduana roba un milió de dòlars. Unió Soviètica. Reformes. Sanitat. Ensenyament. Petroli. Bloqueo. Nous costums. La situació actual de la dona. La dona al Centre Balear. Personatges: Bestard, arquitecte Moreno, etc. Miliciano. Granja agrícola. Bombardeig. Playa Girón. Desembarc. Religió. Virgen del Cobre. Pare ateu, malparlat. Militant del Partit Comunista. "El hombre que no tiene fe está perdido". Maçoneria. La zafra i el tabac. Turisme. Gabriel Escarrer. Jaime Cànaves. Cayos i plages verges. Turisme ecològic. Butlletins del Centro.

N. 1937. Primer viatge a Cuba el 1958. Contactes. 1959 es queda a Cuba. Membre fundador de milícies. Es queda fins el 1965. El 1971 va a Espanya. Detingut a Palma. Bèlgica. Asil polític fins al 1975. Anava i venia a Cuba. PSOE. Període especial. Entrevista DM. Coneix Castro i Che Guevara. Ramiro Valdés. Befino Alegret. PASOC. Secretari general. Izquierda Unida. Defensor de Cuba. Pare militar republicà condemnat a mort. Amnistia. Pare nat a Lluçmajor. Avi militar. Parents a Artà, Son Servera i Capdepera. Mare de Manacor. Veneçuela. Els anys cinquanta a Veneçuela. S'afica en política. Recull diners per a la revolució. Coneix el Che. Ramiro Valdés. Viatge a Cuba. Prostitució, casinos, ciutat de vici. Corrupció. Cocaïna. Revolució. Comerç exterior. Espanya, França. París (1965). Bèlgica. Grans magatzems. Aprèn francès. Mallorca 1975. Bar a Son Servera i a Palma. Cuba. Centro Balear. Vicepresident. Contactes amb empresaris. Relacions públiques. Camagüey. Nuevitas. Eivissencs. Ensenyament. Terrorisme. La seva dona: Dulce María Menéndez Garriga. Primer viatge a Cuba en el Marquès de Comillas. Higiene. Trajecte. Puerto Rico. Rosselló crida al port: "Hi ha cap mallorquí?". Convidats a dinar. Miró Cardona, propietari de fàbrica de sabates. Fernando Ortiz. Weyler. "El único que no cae bien". Estada a Veneçuela durant 8 anys. Restaurant la Cabaña. Bernat Jofre. Pares de Francesc Antich. Fàbriques de sabates. Caracas. Ciudad Bolívar. Maracaibo. Oficis dels balears: forners, picapedrers, sabaters, barbers.

6

Gabriel Ferriol Fuster
(L'Havana, 30-IV-2002)

N. 1923 a Palma. Pare de Palma (Gabriel Ferriol Gelabert) i mare d'Artà (Conxa Fuster Piña). Viuen a Palma i a Felanitx. El 1936 assassinen son pare a Porreres. Orfe. Misèria. Picapedrer als 13 anys. Germans més petits. Viuen a Palma. Parents a Portocolom: Tenda de roba. Un germà de sa mare, Miquel Fuster, vivia a Cuba. S'embarcà amb l'oncle. Feina de picapedrer. San Miguel del Padrón. Lloga casa amb dona i nin. 1959. Revolució. Militant del partit. Malaltia del cor. "Esta casa me la dió la Revolución". Al cap de 20 anys li donen propietat. Viatge en avió, el 1949. El 1968 es canvia de casa. Carrer Santa Rosa. Filles, nascudes el 1947 i el 1952. Primera dona morta fa 17 anys: Francisca Mestre Obrador, de Felanitx. La conegué treballant de nit en una fàbrica de conserves. La dona actual, descedendeix de Castella. Construcció. Amb una furgoneta visitava obres. Empresa Albaran i Vidal. Assessor tècnic. Direcció d'obres. Operación Retorno. Dues vegades a ca les

germanes. Conco tenia fàbrica a San Miguel del Padrón, de caramellos i torró: “La Mallorquina”. Religió: no, no, no... Menjar. Com a Mallorca. La dona era mallorquina. Matances: sobrassada, botifarró. Nou Centro Balear. José Salom, secretari. Propaganda a través de ràdio i televisió. Capitolio. Tomeu Bestard. Clima: A Mallorca més fred. Ciclons. 1944. Sindicats. Jubilació. Filla bibliotecària a Marianao. Cuixa de porc. Diferències entre preus d’abans i els d’ara. Ciutadania doble. A Palma vivia a s’Hort des Ca. El sogre també feia de picapedrer. El 1996 es casà per segona vegada.

7

Rosa Antich de León

(L’Havana, El Vedado, 30-IV-2002)

N. Manguito (Matanzas), 1921. Classes al col·legi catòlic francès de l’Havana. Batxiller als EEUU (Florida). Filosofia i Lletres a la Universitat de l’Havana. Casament amb el metge Arnaldo Coro del Pozo. Fills. Època del machadato. Morts pels carrers. Lectures. Jules Verne. Francisco Antich Izaguirre, avi seu. “Pelayo en Covadonga”. Pare: Francisco Antich Gil casat amb Aurora de León y González Guevedo. Cosí Mateu, gestor, que morí fa poc a Palma. Consolación del Sur. Família Izaguirre. Epidèmia de tifus. Tornada a Mallorca. Francisco Pujol. Maria Pujol (Artà). Bartolomé Ferrer, propietari d’una teulera. Marianao. Fills. Àvia, petita, manava tothom. Històries de sants. Vida burgesa. Francisco Antich Gil, pare. Cavall blanc. “El españolito”. Casament. Passa de grip. Clínica Covadonga. “La danza de los millones”. Sucursals de bancs en pobles petits. “Nací entre millones”. Manguitos. Viatge a Espanya. Cosí amb casa a Cala Ratjada. Oncle Jesús. Carlos Antich Rojas. Classes d’anglès. Pare posa perfumeria a Cuba. “Perfumeria Astra”. Maquillatge, sabons, etc. Revolució. Negoci intervingut. 600 pesos mensuals a son pare fins que morí. Batista. El Chacal. Pare mort a l’Havana el 1962. Viatge a Espanya i a França per a registrar marca. Marit lluita contra la tuberculosi. Filla única. Fotos. Professors de la Universitat. Campiona de natació el 1938. Carpentier. Gangsterisme. Manuel Vives, professor de grec. Llatí. Es casa el 1941 i acaba la carrera el 1945. Marit progressista però machista. Divertida i simpàtica. Reunió d’antics alumnes. L’Havana als anys quaranta amb mig milió d’habitants. Casino Español. Marianao, El Vedado. Contactes amb balears. Bartolomé Ferrer. Francisco Pujol, propietari d’una joieria i després d’una casa de mobles fins.

Casino Español. Club Náutico. Festes. Fernando Ortiz. Núria Gregori. Revolució. Fills milicians. Escoles Privades. Fugida als EEUU. Carpentier. Lezama Lima. Miguel Barnet. Autora de 18 llibres de text sobre ensenyament de l'anglès. Curs de marxisme. Befino Alegret, ministre. "Este no para hasta el comité central". Estudis als EEUU i a la Unió Soviètica. Aristocràcia cubana. Món dels milionaris. Habana Yacht Club. Casino Español. Club Náutico. Esports. D'altres mallorquins: Trueba, fundició. Bartolomé Ferrer, Francisco Pujol Antich, Samsó, Bonet. Unión de periodistas de Cuba, calle 23. "Las Baleares". Biblioteca Nacional. Eusebio Colomar Antich, cosí seu. Filla a Madrid.

8

Francisco Medina Torri
(L'Havana, 1-V-2002)

N. Eivissa, 1932. Mare d'origen italià. Pare, Ramon Medina Tur, professor de francès a l'Institut d'Eivissa. Cartes amb Mn. Macabich. Guerra Civil. Viatge com a exiliats a València i a Barcelona. França. República Dominicana. Estudis a França. Avi, propietari, batle d'Eivissa. Arribada a Cuba l'abril de 1941. Penalitats. President Batista. Feines primeres de la família: venda de segells, classes de francès, traduccions, periodista. Pares i germans. Centro catalán. Estudis a Cuba. Enginyeria. Col.laboracions de son pare en la premsa periòdica: "Información", "Bohemia", "Carteles", "Hoy". Professor universitari. Construcció. Llibres. Política. Època de Batista. Colp d'estat. Revolució castrista. Befino Alegret. Che Guevara. Viatge. Germans. Viatge a Eivissa i a Barcelona el 1943 i 1986. Casament amb Teresa Juliá Milanés. Fill. Llibres sobre formigó armat. Premis. Curriculum. Immigració balear a l'Havana i a Batabanó. Cienfuegos. Eivissencs a Cuba. Centro Balear. José Salom, secretari. Zafra. "Las Baleares". General Weyler. Vara de Rey. Estudiants de medicina. "El sol tiene manchas". Els ciclons de 1944 i 1926. Francisco Marí, veí seu, venedor de peix a l'Havana. Claret, català. Salom. Bartolomé Bestard. Gomila. Fernando Ortiz. Menjar. Política. Machado. Batista. "Cuba no era una excepción, ni en lo bueno ni en lo malo". Fill enginyer electrònic a Miami.

9

Jaime Alemany Martorell

(L'Havana, El Vedado, 1-V-2002)

N. L'Havana, 1922. Emigració de son pare, Francisco Alemany Juan, a Alemanya. Taronges. Primera Guerra Mundial. Presoner en camp de concentració. Retorn a Mallorca. Anada a Cuba. Batabanó. Vaixell "Mallorca". Cicló. "Esto no es lo mío. No voy más al mar". Caibarién. Hotel Universo. Telmo Valent. Compra de l'hotel. Viatge a Mallorca. Casament dels pares. Hermanos Maristes. Estudis a l'Havana. Pares i avis. Famílies Alemany a Caibarién. El 1916 o 1917 son pare arriba a Cuba. Batabanó. Caibarién. El 1921, es casa a Mallorca amb Antònia Martorell. 1921. Inauguració de la Clínica Balear. San Miguel del Padrón. Fernando Ortiz. Viatge a Menorca. Vicepresident de la Casa Balear. Coneix Ortiz. "Como te llamas?". Pronunciació correcta dels llinatges. La llengua. Germà Ernesto, viudo, nat el 1930. Viatge a Espanya. Fills. Maria Teresa, metge oftalmòlega, casada a València, Jaime, oftalmòleg que treballa amb ell, i filla Lorata, arquitecta que treballa amb Eusebio Leal. Dona: Mara Teresa González Pi. Estudis del seu germà Ernesto, pres durant l'època de Batista. Goletes de cabotatge a Caibarién. Viatge a Mallorca el 1952. Revolució. Unió Soviètica. Prospeccions de petroli al mar. Lectures. Pare jubilat al Malecón a veure el mar i els vaixells. Director de salut pública a Marianao. El pare mor el 1971. Calle 19, al Vedado. Menjar. Sopes. Matances. "Embullo para los muchachos". Botifarrons i sobrassada. Parents d'Andratx. Pare propietari de vaixell a Caibarién. Revolució. Incauten vaixell. "La Villa Blanca". Transport de fusta, carbó i queviures pel nord de Cuba: Cárdenas, Camagüey. Col·legi Champagnac dels maristes. Caibarién. Estudis de primària i comerç. Remedios. D'altres mallorquins: Alemany, mestre d'obres Mut, casat amb catalana, Colom. Batabanó. Amistats de son pare. Hotel Dos Hermanos. Centro Balear. Crisi. Quinta Balear.

2ª cinta

Gomila, arquitecte, vicepresident instituto vivienda. 1951. Carrera de medicina. Viatge a Mallorca el 1952 i 1974. Malnoms a Andratx: Can Vergera (pare) i can Pomer (mare). Oftalmologia. Hospital Calixto Garcia. Direcció. Comandante Fajardo, nou hospital. Hospital Hermanos Ameijeira. Revolució. Carlos J. Finlay, ministre de salut pública. Salut i ensenyament. Canvis de nom. Clínica Covadonga esdevé Clínica Salvador Allende. Bloqueig econòmic. Classes a la Universitat de l'Havana al principi de la revolució. Dr. Iglesias. Professor titular 1961-62. Doctor en ciencias médicas. Medalla Carlos J. Finlay, etc. Manual sobre oftalmologia.

Casament a Guanabacoa. La santeria. Blancs i negres. Guantánamo. Nieves Alemany, mulata. Maçoneria. Ritus. Conspiració per la independència. Inicis del nou Centro Balear. Quim Vivó. Negoci de sabateria: “La Balear”. Invitació. Reunió. Octubre 1993. 34 vots. Segona Volta. Noves eleccions el mes d’abril de 1994. Nova elecció el 1997. Vivó a l’hotel Neptuno. Mandats: 1994-97. 1997-2000. Local provisional. Nova Casa. Medina, enginyer. Cartell anunciador de les obres. Cementeri Colon. Febrer de 1999: inauguració del nou local. Francesc Antich. Targas de balears i la guerra d’Independència. Batabanó, Matanzas, Cárdenas, l’Havana. Oficis: mariners, artesans, constructors, sabaters. Astillers Palmer (Casabanca, devora Regla). Salom, constructor, treballa a la Clínica Balear. Bestard. Junta Directiva. Jaume Alemany, Escandell, Salom, Bartolomé Ensenyat, Tina Ferrer, Toni Bergas, Bartolomé Sancho. Manuel Comas. Segona Junta: Jaime Alemany, Manuel Comas, Salom, Margarita Pasqual, Elisabet Lantigua, Bergas, Catalina Alemany. Tomeu Sancho. Bar. Cuina. Eduardo Junco, ambaixador. Activitats. Estatuts. Els balears a Cuba. Recerca. Weyler. La silla de Maceo. Antoni Marimon. Museu San Carlos.

10

Orna Robinson Echevarría
(Batabanó, 2-V-2002)

N. Batabanó, 1960. Immigració balear al segle XVIII. Batabanó. Esponges. Andratx, Eivissa. Calvià. Archivo Nacional. Registro Civil. Arnaldo Pou. Imprenta. Premsa periòdica. Maçoneria. Periodisme. Fills d’Arnaldo Pou a Veneçuela. Museu de Batabanó. Fotos. Efraim Arrazcaeta, responsable del museu. Cicló de 1944 i 1926. Naufragis. Ponceño. Valbanera. Tipus de feina. Esponja. Pesca. Propietaris grecs d’espongeries. Esfakis. Tren a Batabanó. Processament de l’esponja. Surgidero. Emilio Rovira. Biblioteca. Església. Preus. Sous. Ciclons. Lògia maçònica. Hotel Los Hermanos. Senra. Centro Mallorquín. Crema. Mala fama. Partegàs, equip de futbol. Archipiélago Canarreos.

11

Miriam Enseñat Cruz
(Batabanó, 2-V-2002)

N. Batabanó, 1942. Pare: Jaime Ensenyat Balaguer. Vaixell Marquès de Comillas. Fills. Arribada el 1920. Germans. Servei militar. Pesca d'esponja. Estri de fusta amb vidre. Chalanas i goletes. La marea. Vendes de peix. Condicions. Ciclons. "La Rebeca". Transports cap a la ciutat. Naufragis. Cafè. La llengua. No transmissió als fills. Fotos. Jaume Ensenyat Alemany, avi. Ciclons. "Nos atacan casi todos los años". 1926. Arrasament de Batabanó. El mar arriba al cementeri. Els morts suren. Pla de rehabilitació. Problemes. Cases noves. Inundacions. Carbó. Besavis desapareguts amb temporal. Ciclons de 1926, 1944 i 1948. De 2 de juny al 30 de novembre temporada de ciclons.

2ª cinta

Ciclons. 1917 i 1920. Batabanó. "Valbanera". Arnaldo Pou. Naufragis. Fotògraf. Morí el 1940. Nat el 1887 arriba a Cuba el 1899. Per a casar-se s'ha de fer cubà. Casament. Emilio Rovira Pereda, administrador de l'espongeria. Fotos. Exposició de fotos. Fills Emilio Rovira. Materials a la biblioteca i al museu. Religió. La lògia. Pare maçó. Autodidacta. Lectures. Germans. Santeria. Blancs i negres. Racisme. Xinesos casats amb mulates. Bordoy casat amb mulata. Jabao, de pell blanca però del pèl rissat. Trigueños. Baracoa. Queden alguns indis mesclats. Esfakis. Fernández, Nicoletto. Viatge a Cuba. Conflictes laborals. Males condicions. Sindicats. Motí del 1931. Dècimes divertides. Política. Grups anarquistes. Comitè de Batabanó contra prostitució. Arnaldo Pou. Fèlix Duarte, periodista cubà i mestre de Batabanó. Publicacions "Juventud Democrática", "El Bobo", "El Periódico Masón", "El Mosquito". Sogre de Pou, propietari de diari, de llinatge Tres. Impremtes. Lògia. Centro Mallorquín. Foc. Mala fama. Hotel Dos Hermanos. Hermanos Cenra, propietaris. Triscòrnia. Dura fins als anys trenta. Emigració bàsicament masculina. Gaspar Alemany mort el 1961. Benito Balaguer, mort a l'asilo "La Salud" de Güines. Jordi Verdera Mir. Mariano Castelló Mayans. Analfabets la majoria. El 1989 mor son pare. 4 fills i 3 néts. Comptadora. Jubilada fa quatre anys. Primer a Agricultura i després a Pesca. Sempre han viscut al Surgidero. Centro Balear. Margalida Moner, batlessa d'Andratx, va al Surgidero el 1994. Andrés Coll, primer president de la Delegació del Centro balear. El 1997 passa a ser-ne la delegada.

Hortensia Barceló Rabassa
(Batabanó, 2-V-2002)

N. Batabanó, 1914.. Clínica. Hotel Dos Hermanos. Pare: Antonio Barceló Oliver, de Calvià. Mare: Tranquilina Rabassa González. Pare: Carbó i llenya. “Una miseria que le daban”. 50 pesos al mes. 10 fills. En queden dos: Sofia i ella. Es casa el 1932 amb Roberto Moreno Cardoso. 4 fills: Roberto, Martín, Guillermo, América. 18 néts. Festes. Cant de las “mañanitas que cantaban al rey David”. Romeries. Festes de maig. Estrena de vestit. Balls. Setmana Santa. Ciclons de 1926 i 1944. Iguanes. Naufragis. Valbanera. “Ahí se quedó”. “Cuba libre”, “El Andresito”. Arnaldo Pou. Impremta. “La Opinión”. Maria Luisa Tres, la seva dona. Filles. Maçó. Andrés Coll, el darrer natural. Emilio Rovira. Esponges. Centro mallorquí. Anècdota de la negre i del tassó d'aigua. L'incendi. “Cogió candela”. Propietaris: Jaume Tonina, en Manotes, Telm de Son Ferrer. Casino Español. Llengua. Estudis. “Trabajaba mucho y no tenía tiempo”. Cançons. Dècimes en mallorquí perquè els armadors no els entenguessin. La “quemazón” del 1931. Motí. Indalecio Fernández. Emilio Rovira “Milito”. Noms de peixos: chernas, rubias, jaibas, galleguitos, etc. Noms de vaixells. Manuel Garcia, “un campesino a favor de la revolución”, un personatge del segle XIX. Menjar: sopas, coques, cocido, fritos, mandinga.

13

Pedro Pujol Ramos
(Batabanó, 2-V-2002)

N. Batabanó, 1929. Pare: Gabriel Pujol Font, nascut a Andratx. Viatge, molt jove. Mort del pare el 1964. Dona: Dinora Camps, nada el 1939. Arribada al Surgidero a 20 anys. “Había de todo”. Pesca en chalanes. Sistema de pesca d'esponja. Ganxo. Braces. Esponges. Estibar. Espongeries. Arellano, Esfakis, Fernández, Palenque. Ciclons. 1926. Pesca de llagosta. Estris. Chapingorro. Classes de peixos: jaibas, pargos, curberas, trancos, gallegos, picudas, tiburones, tintoreras, toninas. Homes devorats per taurons. Animals de terra: cocodrils, caimans. Ciénaga de Zapata. Iguanes. Tortugues Carey. Lògia maçònica. El Centro mallorquí. Les marees. La llengua. No transmissió als fills. Casament amb cubanes. Dècimes. “La Quemazón”. Andrés Coll, el darrer natural. 25 fills de naturals de Balears a Batabanó associats al Centre Balear. 76 néts. “El Pertagàs”, equip de futbol. Arnaldo

Pou. “La Opinión”. Naufragi del Valbanera. Apodos. “Panceta” (Joan Pujol). Escola. “Era bruto. No aprendí nada”. Mestre d’escola. Menjars: fabada, caldo gallego, sopas, cocas, guisado. Manuel Garcia. Weyler. Cançons dels mallorquins d’un a un altre vaixell. Pesca zonificada. Cada província té la pesca controlada. Entreteniments. “Baile de agarrado”. Matrimoni. Música. “La sonora matancera”. Casino español. Situació actual a Batabanó. Fills: Pedro Luis i Armia. 3 néts. Fotos.

14

Margarita Tapia Bauzá
(L’Havana, Centro Balear, 3-V-2002)

N. Cárdenas, 1932. Mare: Dionisia Bauzá Alcover, nada a l’Havana el 1904, filla de Miquel Bauzá Gelabert, de Petra. Cárdenas. Mare morta el 1980 i el padrí mort el 1933. Comerç. Tornada a Mallorca. Cárdenas. Mare nada al Cerro. Teulera. Triscòrnia. Padrina tenia germà a Cárdenas. Guillermo Alcover. Fills. Comerç de queviures, quincalla i bijuteria a Cárdenas. “La bodega de Jagüey”. Guillermo Reus, a la fàbrica de Arechalar. Gordezuela, del País Basc. Gomila de Marianao. Casa de Petra devora la del P. Serra. Son Roca. Mn. Alcover casà els padrins, el 1899. Després tornen a Cuba. Cárdenas. Escola. “La Progresiva”, escola protestant. Mestres a Primària: Berta Laguardia, Isabel Bolivar, etc. A la Progresiva: Maria Bobes, etc. Institut: Álvarez, Cortés Mira, Suárez Núñez, etc. Noces a Cárdenas el 1953 amb Félix Traviesos Fernández. Santi Spiritus. Cienfuegos. L’Havana. Marit constructor. Secretària de salut pública. Editorial. Jaime Alemany, Rosa Antich, Francisco Medina, autors de llibres. Delegada de Playa del Centro Balear: 123 membres: metges, enginyers, mestres, psicòlegs, biòlegs, etc. Samsó i Bonet. Menjars: sobrassada, camaiot, botifarró, cocarrois, etc. 5 germans. El major tenia fàbrica de raffles a Cárdenas. Política. Revolució. “Siempre hemos participado...” Un fill: Fèlix, nat el 1959. Enginyer, casat, divorciat i casat. Ciclons. Trasllat. La Víbora. Centro Balear, a través d’Alemany i del secretari José Salom. Ràdio i televisió. Lectures. Garcia Márquez, Carpentier, Isabel Allende. Moura, Severo Sarduy, Lezama Lima, Fernando Ortiz. Barnet: Gallegos, Biografia de un cimarrón. Weyler. Gómez. Llengua. Germana i dos cosins a l’Havana i un cosí a Cárdenas. No coneix Mallorca. Pare era maçó, a Cárdenas. Matances. Centro Balear. Classes de català. Honorat Jaume, professor. Classes de ball. Equip de futbol. Conferències. Blancs i negres. Racisme.

Rita Colom Maura
(L'Havana, 6-V-2002)

N. Palma, 1916. Pare: Pere Antoni Colom Marí, nat a Eivissa. Avi: Ignasi Colom, nat a Eivissa. Viatge a Cuba del pare, sol, el 1916. Viatge a Mallorca el 1926. Caibarién. Jaime Alemany. El 1929 retornen a Cuba. A l'Havana amb la germana. Germanes. Construcció de cases. Zulueta, Mayajigua, Caibarién. Família Maura, parents seus. Antoni Maura, oncle de sa mare: Juana Maura Baldó. Son Espanyolet. Portopí. Sa Pobla. Parents seus: Jaime Alomar. Classes a Sant Jeroni a Palma. El 1948 mor la seva mare a Caibarién i son pare a l'Havana (1961). La llengua "Nosotras nos quedábamos en blanco". Quinta Balear. Religió. Maçoneria. Política. President Machado. Ciclons. 1944. El 1939 es casa amb Alberto Victoriano Borges Aguila. Menjar. No vol tornar a Mallorca perquè tem l'avió. Caibarién. José Mut, mestre d'obres. El 1938 passa a viure a l'Havana. Naufragis. Balmanera. Centro Balear. José Salom, secretari. Televisió. Racisme. Vida casolana. Església. Estudis a Caibarién. El Cerro. "Cada uno en su casa". Festes. Fills: Alberto Agustín, Daisy Rita, Ricardo Julio, Darma Reina. 10 néts. 10 besnéts. Almendares. La germana major a Playa. 12 nebots. L'home treballava de carnisser.

16. Salvador Ensenyat Balaguer
(Andratx, 23-V-2002)

N. Andratx, 1910. Barri de sa Coma. Escola. Casa a sa Torre. A 11 anys forneret. Pesca a l'art. Tenia 14 anys i mig. Arriba a Cuba als 15 anys. Germà ja mort a Cuba. Patró Pere Jordi a Andratx li ensenya a pescar. Eren 14 o 15 que se n'anaren. La gent a Andratx vivia malament: al vespre grapada de gerret, dues pessetes a la setmana fent feina de sol a sol. Fàbrica de sabó, sabonera, en es Port. Oli. Tafona. Son Bosch, Son Esteve, S'Obreria. Espardenyes catalanes: 1 pesseta. Un pa de 2 kilos: 1 pesseta, etc. Oli, a duro el quartà, Peix barat, a quatre cèntims el quilo. Mataven carn el dimarts. De vegades no la podien acabar. Casa de lloguer. 20 duros l'any. Una casa: 1000 duros. Tot el poble dins Son Mas. Jugaven a la bolla, a sa Coma. Primera vegada a Palma a veure son pare que arribava de Cuba. Diligència. A Santa Ponça, a can Quelet, "traslado". Rotes a Santa Ponça. Terreny per a sembrar. Tothom partia cap a Cuba. Companys seus a Cuba: Sebastià Massota, Pep Lluca, Jaume Balleta, Toni Llussa, Josep Corso,

Nero, pare d'en Sebastià. Cicló de 1926. 13 homes. Fallida del Banc de Crèdit. Torna per a fer servici. Son pare anava i venia de Cuba. Maleta de fusta. Vaixell. Mataven vaca cada setmana. 27 dies de camí, per Canàries. Poques dones emigraven. Tornaven a Andratx per casar-se. Gloses. Carta i cosa. "Homes cap allà i doblers cap ací". "Andratx". Impremta Calafell. Vaixell. Vagues. Camarot per dormir. Higiene. Menjar. Triscòrnia. Tiona, propietari d'un restaurant. Batabanó. Vaixell. Pesca d'esponja. Compradors. Marea. Bitllet a la duana. Pagues. General Machado. Crisi dels anys trenta. Patró Joan "Pubil", padrí jove i cosí seu. "Juanito", nom del vaixell. Societat "El Federal". Xalanes. Estris. Sistema de pesca. Cuiner a bord. Tipus de veles. Menjar a bord. Budins a la tarda. Peix. Llagosta. Tortugues. Taurons. Neteja de l'esponja. La penjaven perquè s'eixugàs. L'estibaven.

2º cinta

Menjar. El budín de la tarda. 6 xalanes per vaixell. Sopar i dormir. Al matí cafè amb llet. Sous. 150 o 200 pesos o dòlars cada mes. Camarots de dos. Cicló del 1926. Palmitja al pati foradada per un tauló. Morts. Habitacions llogades a l'hotel Dos hermanos. Un cafè: Ses brises. Molts cafès, a Batabanó. Es Tresval, lloc de les prostitutes. La neteja de la roba. Els xinos. Roba nova barata. Preferien comprar roba nova que netejar-la. Divertiments. "En es Tresval hi havia de tot". Estalvis. El banc els guardava els diners. Tothom manejava doblers. La llengua. Entre ells parlaven mallorquí. Amb segons qui castellà. Les cubanes eren dolces. Llibertat i duros a la butxaca. Escrivien cada mes, en arribar a port. Dues retxes. Torna a Mallorca per a fer el servici. Cònsol espanyol a Cuba. "Medio pasaje por asuntos militares". Cançons. A l'Havana cada parell de marees. Cabarets barats. "Un racimo de plátanos: 1 dólar". Menjar. L'havana estava en el seu apogeu. El Capitolio i el malecón. Cançó. Centro Balear. Sales de ball. Festes. Beure: cerveses, refrescs barats, rom, conyac, etc. Fumar no li agradava. No fuma ni beu. Zafra. Sucre. Política. Doblers i feina. Va fer el servici el 1931. Es casa. Fa de podador durant quaranta anys: un duret cada dia, fent feina de sol a sol. Eren tres. Vuit hores de feina. Anaven de possessions. Es casà dues vegades. Dos fills, un, mort de polio. Dos néts. Son pare, Jaume Ensenyat Alemany, morí als 90 anys. De la seva edat, o més vell, queda Guillem Reus de ca na Tema. Antoni Planes. El bou de Sant Pere. Després el mataven. Festes. Tancats. Balls. Carn. "El sen Toni Coves i en Pere Pau es pagès i en Tòfol es mariner". Toni Planes, de la impremta. Dones amb mocador pel cap. Telm Ros Calafell, propietari del Centro

Mallorquín de Batabanó. Gloses. Cabarets. Les cubanes. Quinita. El “Valbanera”. Fotos.

17. Guillem Reus Bosch

(Palma, 28-V-2002)

N. Andratx, 1906. Pares: Guillem Reus Bonet i Catalina Bosch. Avi: Sebastià Reus, provinent d'Alaró, mort als 92 anys. El padrí feia forns de calç. La mare de na Tema. Infància a Andratx. A costura. 1 pesseta o mitja cada mes. Fusteret fins als 10 anys. No li agradava l'escola. Pare analfabet. “Me feia es malalt per no anar a escola”. Als 10 anys comença a fer feina al teatre: rentava i agranava. Aprèn de fuster. 1917. Grip. Baüls. No guanyava res. Tassa de xocolata. Fàbrica de serrar. Omplia sacs de serradís. 1 pesseta cada dia. Joan de sa Mudaina, de sa Dragonera, contrabandista. Missatge. Omplia sacs de palla, garroves, feines d'al.lot. “Vols venir a França?” 1920. Per menjar, agranar, obrir botelles. Bordeus. Propines. Cambrer. Torna a Mallorca dos mesos. Torna a França el 1923. Fàbrica de fundició. Es crema un peu. Clínica. Torna a Agen. Feina amb solleric. Magatzem de fruita i bar. Renta tassons. Molta feina. Torna el 1923 a Mallorca. Joan de sa Mudaina. Viatges de carreter de Palma a Andratx. 1924. Se'n va a Cuba. Parteix el 15 de gener i arriba el 5 de febrer amb el vaixell Manuel Arnús. Fàbrica Arechabala a Càrdenas. Posada balear a l'Havana. Fàbrica. Teatre. Eren tres germans i dues germanes. Queda germana i ell. Els majors eren en Sebastià i en Mateu. El major treballava a fàbrica d'electricitat. Restaurant can Tomeu. Josep Pla. La neboda i en Bernat se n'ocupaven. 21 anys a can Tomeu. Als 13 o 14 anys se n'anaven. No hi havia feina. Collir oliva. 1 pesseta. Misèria. Gerret. Covos de peix damunt el cap cap a Andratx. Mitja pesseta o 1 pesseta a la setmana. Preus. Un velló, unes espadnyes, o 4 cèntims. Cafè: 5 cèntims. Cas Català: 1 cafè amb llet i panet: 20 cèntims. Un plat de mongetes i un panet: un velló. Arròs amb panet i vi: mitja pesseta. 3 pessetes màxim al dia. Faixines per als forns. Joan de sa Mudaina. Venta per 300 milions de sa Dragonera. Fundació. Puros de Cuba cap a Tànger. Fumaven pursos més barats que a l'Havana. 9 centaus a Cuba, 20 centaus a Tànger, a Cuba 25 centaus. Tothom pastava. Panfonteta, amb aigua i vinagre. Matances. Oli. Tafones. A la botiga compraven arròs. Hortets a les cases. Sopes del que hi havia a l'hort. Peix. Gerret i alatxa. Sang de xot. 4 cèntims, amb grell i patata. Frit Carn de bou el dia de Sant Pere. Lloguer de casa. La germana comprà casa per 1000 duros. Confits o galletes per casar. El 1952 morí son pare. Propina de 7 pessetes en un hotel de Madrid. “Això és lo que guany cada mes”. Can Bielino. 15 centims cada dissabte. Anís. Rentaven els

morts. Aiguardent de garrafó. 18 juliol 1936. A Nova York li diuen que no vagi a Mallorca. França. Cherbourg. París. Biarritz. Bordeus. Es fa cubà. Passa a Itàlia i després a Mallorca. Compra finca i una casa amb safareig per 17000 pessetes. Hipoteca de 5000 pessetes. Companyia vasco-navarra. Comunicació amb Cuba. Tothom hi tenia parents. Sense contracte de feina. Batabanó. Esponja. 30 dies fora del poble. Marea. “Que tornaràs?”. “En tenir 1000 duros”. El 1924 se’n va a Cuba. Els pares a Andratx. Havien tornat. Primer hi anà en Sebastià, després en Mateu i després ell. Son pare hi havia anat primer. Ramon Franco. Religió. Pagava tres o quatre beques al capellà de Cárdenas. Equipatge: espadenyas, calçons de pana, una camisa, uns calçons, una maleta de fusta, sense claus, amb corda. Mitja unça d’or. La hi roben. 15 duros cada mes a Cuba. 2 duros a la colònia espanyola i 3 duros per a rentar la roba. Per a la resta anava mantingut. Casa vivenda. Sortia els dijous i els diumenges. A les 10 a casa. Passatge: 475 pessetes de Barcelona a l’Havana. València. Màlaga. Cadis. Canàries. L’Havana. 15 gener a 5 de febrer. Amb l’oncle, germà de sa mare: José Bosch. Canaris a tallar canya. Zafra. Joves. Quan sabien nadar se n’anaven a Cuba, a Batabanó, els sollerics i els arraconers a França. També des Capdellà, Calvià i Estellencs. Domàtigues. Terra pedrenca a Andratx. Sabonera al port d’Andratx i una serradora. D’Andratx al port a peu. Segon viatge a Cuba. Manuel Arnús. Alfonso XIII. Covadonga. Magallanes. Anava en tercera, a proa. Polls. Son Fortuny. Mules. Dormia en la pallissa. Oli a cames per mor de les puces. Servei mèdic. Menja: plat d’arròs blanc, potet i cullera. Ribella de cuinat “para siete”. A coberta menjaven. Dormien en camarots. Saló per a 15 o 20 persones. Un dia o dos a Barcelona. Can Rosa a ca un raconer. 1 pesseta 20 plàtans. Aguiat de faves o de ciurons. Aigua. 2 vaixells sortien de Barcelona i d’altres feien la ruta del nord. Passaven per Nova York. La Coruña. Gijón. Santander. Bilbao. Marquès de Comillas fins a Barcelona. Balmanera. 1919. Cuba. Influència americana. Indústries americanes. Triscòrnia. Centro Balear. Tiona. Filla casada. Gendre a Cárdenas. Teatre. Margarida Xirgu hi actuà. A 150 quilòmetres de l’Havana. Mallorquins: ell i el seu germà Mateu. El 1956 passa a ser vicedirector de la companyia. Al principi buidava carros de mel, després passà a la refinèria, va fer de pesador, destil.lava, oficina, correu, registrava feina. Retir marítim. No tenien drets a medicines.

2a cinta
(29-V-2002)

Cuba. Teatre. Tipus de contracte. Sense papers ni sindicats. Horari. Casa vivenda. En casar-se se n’anaven. No tenien vacances. A les 7 s’aixecava i

feia feina fins a migdia. Després fins a les 7 o les 8. Sortia els dijous i els diumenges. 1933. Cicló. El nivell de l'aigua puja alguns metres. Sense seguretat social. El 1936 torna a Mallorca. 15 desembre-30 desembre. Marsella. Mallorca. Alger. Cristóbal Colón. Caiguda de Machado. Les quotes de sucre. No cremen la fàbrica. "No se'n vagi perquè si cremen la fàbrica no hi ha res a fer". El 1946 torna a Espanya amb la dona i la filla. El 1940 es casà. Havia conegut la dona el 1930. Zenaida Garcia Roca. Festes. Els vespres anava a repàs. Comptabilitat. Fotos. Morí el 1978. Una filla. Fidel Barreto, ministre d'agricultura de Batista, amic seu. Filla viu a França. Ve dos pics cada any. Propietari de 14 o 15 cases. Carta i cosa. Tendes a Cárdenas. Asturians. Siboneis. Racisme. Mallorquins a Cárdenas: mariners, barques, de l'Havana a Cárdenas. Transport de sucre. Maria Mercedes. Germans Sebastià i Mateu. Mecànic. Ingeni a Calimete. Barreto, administrador. Tornada a Mallorca el 1952. El pare mor el 1952 i la mare el 1953. Arriba el Divendres Sant. Cementeri. Encara pot veure son pare. Hi està una setmana. Tornada a Cuba. Son pare anà a Cuba quatre vegades. Batabanó, pesca de l'esponja. Soci d'un vaixell. Germans del pare: Andreu, padrí jove, a Cárdenas, mort a Cuba, Sebastià, mort a l'Havana i dues germanes: Catalina i Esperança a Andratx. N'Esperança, casa amb valencià, visqué a Cuba. Bar a l'Havana. Cojímar. Hemingway. El coneix al Floridita. Els azucareros tenien taula reservada. Hotel Ambos Mundos. Música. Llengua. En Bernat del restaurant. Hotel Bristol. El novembre de 1940 es casa a la catedral de Cárdenas. El 1942 neix la seva filla Zenaida. Casino Español. Hospital per a malalts. Clínica Covadonga. Dones. Normal. "No he tengut mai cap problema". Festes. Cinema. Balls. Societat. Liceo. Varadero. No és deportista. Jocs de ramiro i a dòmino. Les dones jugaven a canasta. Aire acondicionat. Moltes amistats. Guanabo. Finca de Barreto. Matins a la finca i horabaixa dòmino. "Un quarto a caseva i ell a cameva". Els ingenis. Li regalà un bou: "Napoleón". Dues finques. Semental "Maravilla". 5000 dòlars. 400 vaques a La Campana i Anguila: canya de sucre i ganado a Perico (La Campana) y a Recreo (Anguila). Venta de sucre i mel. Combustible. Petroli. Gran negoci per a Cuba. Mercat europeu i americà. Ara no. Iniciativa privada millor que l'estatal. Cárdenas. Havana Club. Fundador. Fàbrica de licors i de caramel.los. Arechabala. Destil.leries. Rom. Inicis. Aiguardent en barriques de roure, filtres de carbó, arena, per llevar taní i en estar net es rebaixa. Després de nou en barriques. Com més temps està millor. Zafra. Guarapo. Ingenis: Progreso, Zorrilla, Carolina, Santa Amelia, Santa Isabel, etc. 161 ingenis a Cuba en aquell temps. Exportació als EEUU. Quotes. American Sugar. Beneficis. Ingeni francès: Lafayette. La resta eren cubans i espanyols. Maquinària d'EEUU. Miquel Barnet. Guerra

de Corea. President Grau Sanmartín. “Els cubans no miren el dia de demà”. 1 dòlar= 7 pessetes. “Tothom està contra els americans pero tothom vol dòlars”. Finques a Pinar del Rio, productores de tabac. Viñales. 1958. Arrenda dues finques a Pinar del Rio. Tres socis: 300 cavalleries. Los Reyes Magos i Los Ocujes: 600 cavalleries. El riu passava per dins la finca cinc o sis vegades. Canaris (isleños) . Cafè a Santiago. Els catalans s’hi dediquen. Els asturians tenen tendes de roba, els gallegos tenen bodegues i botigues. Els mallorquins a Batabanó, Cienfuegos. Vicent Canyelles. Mangles. Carbó. Matanzas. Santa Clara. Santiago. Hotel a Peguera.

3a cinta

Maçoneria. Pep Ensenyat “Perota”, era maçó. 1946 torna a Mallorca. Abans el 1936. Passaport cubà a Bordeus. Biarritz. Carta a Gènova. Barco de Marsella a Mallorca. En Fleixes li deixa cotxe. Quinze dies a Mallorca. 1940 cubà fins al 1970. El 1991-1992 es retira. Fa uns quatre anys que cobra seguro. 1946. Novembre i desembre. Nit de Nadal a Càdiz. En dos mesos engreixa 30 quilos. Trajes nous. El 1952 torna a Mallorca. Una setmana. 800000 ptes per a fer un hotel. 1946. Faltava de tot. Cada mes enviava quinze quilos de cafè i de sucre de Cuba. El 1946 ve amb el Marqués de Comillas però el 1952 ja ve en un avió cubà. El 1954 torna a l’Índia i passa per Mallorca un dia o dos. El 1955 torna a París i passa uns dies a Mallorca. El 1958 ven licor a París i passa uns dies a Mallorca. Revolució. El 1960 li intervenen tot i torna a Mallorca. Països visitats: EEUU, Índia, Pakistan, Ceilan, París, Brusel.les, Portugal, Itàlia. Venia sucre pertot. Ferrer, català. 10000 tonelades de sucre a Ceilán. Fleta vaixell a París. Venda d’alcohol a Alemanya. Nova York. Borsa del sucre. Companyia Lambor. Hotel Plaza. En Ponsito Balaguer li fa d’intèrpret. No sap anglès. Victoria de los Angeles. Bar popular de Barcelona. Antonio López. A Cuba a cantar. Finca de Barreto a Guanabo. Primera multa. President de la companyia a Madrid. El fill té un pis al passeig marítim. Ho perdé tot: 8 o 9 magatzems de 100 metres per 90 d’amplària, plens de sucre. Club Las Torres. Club dels milionaris de Cuba. No pagaven amb doblers. Firmaven. Edifici del coño: “Qué coño es!” Casino Español, Club Americano, Country Club, Havana Yacht Club, etc. Províncies. Finques La Campana i Aguila. Anguila: 28 cavalleries, 130.000 metres per cavalleria. Campana: 13 cavalleries: canya i animals. Pangola, herba sense llavor. En 2 o 3 mesos es feia molt llarga. Faragua. Herba per a animals. 400 vaques. Bohio. Canya. Temporers. 52 obrers a Aguila i a Campana una vintena. Pis a l’Havana. Calle Calzada, al Vedado. Política. No s’hi posà. Prio Socarràs. 10000 duros. País meravellós.

“Aquest Fidel ho ha fotut tot”. A Miami i a Puerto Rico molts de cubans. Raúl Castro és un criminal. No va poder dur res d’allà. Fernando Ortiz. Visqué molt bé, als millors hotels. Molt bona salut. Menjar i beure. Ha fumat. 4 puros cada dia. Ara només pren pastilles per al mareig i gotes per als ulls. L’estómac no li acaba de funcionar bé. Weyler. No el podien veure. Camps de concentració. No he llegit mai cap llibre ni cap diari. M’he dedicat a lo meu. No he demanat de parer a ningú- Pis de Baron de Sta. Maria del Sepulcro. Quatre doblers en el banc. Matadero des Pont d’Inca. Ous. Repartiment amb el cotxe a les carnisseries i hotels per tot Mallorca. Contractes verbals. Mel a l’ingeni. Ramon Gurruchaga. Menjar. Floridita. Begudes. Hemingway. La seva dona escrivia les cartes. Feia de secretària. Mort de la dona. Filla professora d’ioga. Baiona. París. Andorra. Alemanya. El gendre feia feina a l’IBM. Xalet a Marillac. Visites de la filla. La germana viu a Palma. Festes de Nadal i Pasqua. Restaurant Reus.

4a cinta

Catalans: cafè. Ermita catalana de l’Havana. França. La Continental. Dreyfus. Nova York. Lambor and Company. Wall Street. Sucursal de l’Havana. Hotel Plaza Savoy. Intèrpret Panchito Pons Balaguer, fill de mallorquí i de catalana, intèrpret. Ell no sabia anglès però sí francès. Machado. 1924. Batista. Prio Socarràs. Grau Sanmartín. “Sempre vaig circular pertot”. “Qui no es posa en política no li passa res”. Que tothom voti. Dos partits. Feina. Joan Fleixes, amic d’en Verga. Fuster. Contrabàndol. Comprava pins i feia carbó. Hipotecava cases. L’únic que tenia doblers a Andratx. Son Mas. 1923. Son Fortuny. Batia garbes i donava menjar a les mules. Missatge. Un duro cada mes. 1924 va a Cuba. “Diario de la Marina”, “El Mundo”, “El País”. No llegia. Feia contractes per telèfon. Mig milió de dòlars per assegurança. Ven 200.000 tones de sucre als indis. Van a Cuba a l’hotel. Difícil. Ambaixada índia a Washington. Acord monetari. No volien intèrpret. No hi havia manera. El conviden a sopar. 10.000 dòlars. “Y tu que hablas?”. “Mallorquí!” Va a l’Índia a Bombay. Cotxe a la seva disposició. 1954. Barco de 10.000 tones a Londres. Casa Lambor. Necessita 20 barcos de 10000 tones. Sortien de Cárdenas a l’Havana. Van haver de comprar més sucre perquè no en tenien prou. Anaren a l’Índia, a Bombay, Madras, etc. Batista el nomenà Gran Caballero (medalla). Tenia sou, sense comissió. Tres o quatre sous. Podia entrar a tots els ministeris. 20 milions de litres d’alcohol a França. Restaurant francès Van Donne, Barreto, etc. Sopar col·lectiu. El 1956 el nomenen subdirector de la companyia. “Vaig pujar per la voluntat que tenia”. Coneixia tots els

ministres d'hisenda. Pepito Álvarez Díaz. Conegué Batista. Medalla. Un home normal. 1959. Revolució. En Batista se'n va anar. Vingué en Fidel. "Jo untava els ministres per a poder..." El 90° estava a favor d'en Castro. Camilo Cienfuegos, etc. Els va eliminar tots. Només quedà ell i Che Guevara. Continuà a la fàbrica. La intervingueren el primer de gener de 1960. Havia de pagar. Permís per venir cap a Mallorca. 5000 puros. Documents. Bilbao. Dona i filla. Tenia doblers aquí. 800000 a l'hotel Bismark. A Nova York tenia accions de Pepsi Cola. Tenia doblers a Nova York i a Mallorca. De Cuba no pogué dur res. A la duana li regalaren dòmino. Només podia treure 25 puros i en va treure 5000. A Mallorca compra terreny a Cala Millor. Una quarterada. El 1961 arriba a Mallorca. Bar Central. Jaume Abram. Tendes de roba. Cala Bona. Hotel Alemany. Finca de 100000 metres. Volia 400000 ptes. Jaume Alemany, amo de la pastisseria del Teatre. Socis. Abram malalt. Ferrer de Son Servera. Llinàs fa urbanització. Compra de 8 solars. Joan es Carter i en Biel Coves. Tenien diners. Batle de Son Servera i Banca March de Manacor. Compra solars. Naus amb polls. Cada una 6000 polls. Total: 20.000 polls cada dos mesos. Primer xec sense fons. Es queda amb matadero. Cerca altres socis. Molta feina. Posa 2000 gallines. Total: 6000 gallines. Hipoteca matadero. Inca. Cafè Espanya. Pedro Mairata. Vol llogar restaurant Orient. 20.000 ptes cada mes. Reforma. Poca gent. Tomeu Esteve. 21 anys a can Tomeu. Granja. Va millorant. 6000 gallines. Compra ous a s'Alqueria Blanca. Duia gallines de Barcelona de 3 mesos. Li compraven 700 dotzenes d'ous cada setmana. El matadero es va arreglant. Furgoneta i empleat. Ven terreny i solars. Moren socis. Liquida tothom. Cedeix restaurant a Bernat. Només li queden els ous i l'escorxador. El 1991 liquida el negoci dels ous. Feien renou. Despiece. Auxam. Matadero va millorant. Benigno i José. 100.000 mensuals. Supermercats han acabat amb les carnisseries. Tanquen matadero. S'ha acabat. Ven matadero. 3 o 4 milions i interessos a més de 100000 ptes cada mes. Banc de Bilbao. Facilitats. Banc Central. Banca March. Banc Hispanoamericà. Sempre ha complit. Regala cotxe a un veïnat. Té un nét a Maó i un altre a Santa Coloma de Gramanet. En Guillem i en Miquel. Faust Morell. Pis. Hotel Hidalgo de Portopí. 400000 ptes. Reforma del pis. Quan ve la seva filla està en el pis. A Cuba ja no hi té ningú. La família del conco Andreu està a Miami. Catalina Reus.

III. LES ENQUESTES

Tot fent les entrevistes ens adonàrem de la importància de la fitxa personal de l'entrevistat pel que fa a les dades i dates familiars. És així que pensàrem confeccionar una enquesta de caire historicosocial que d'una banda ens permetés saber d'entrada qui i quan de la família de l'informador arribà en primer lloc a Cuba, els primers llocs on estigué i els tipus de feina que va fer. A més pensàrem que calia determinar la descendència i ascendència familiar de l'informador de l'enquesta per tal de conèixer el seu entramat familiar i social.

L'enquesta historicosociològica que hem passat als socis de la Casa Balear ha estat contestada per ara per 302 informadors. Hem informatitzat les dades, amb l'ajuda inestimable d'Honorat Jaume, i els resultats són els següents.

1. Ordenació alfabètica dels enquestats

Llinatge1	Llinatge2	Nom	Núm.Enqu.
Acosta	Pons	Olimpio	175
Alemañy	Sánchez	Rosa	72
Alemañy	Martorell	Ernesto	465
Alemañy	Campos	María Mercedes	459
Alemañy	López	Juan	460
Alemañy	Aguilera	Nieves Argelia	497
Amengual	Rodríguez	Gloria Isabel	454
Amengual	Cid	Antonia	461
Anaya	Cepero	Laura Antonia	269
Anaya	Cepero	Antonio	300
Antich	de León	Rosa Marta	493
Bagur	Cordero	Olga Petra	563
Barceló	Rubio	Pedro Lino Raúl	128
Barceló	Rodríguez	Carlos Barbarito	341
Barceló	Ledesma	Jenny*	373
Barceló	Sixto	Lina Leonor	365
Barceló	Prats	José María	427
Barceló	Mesa	Margarita	499
Bardisa	Nogales	Raúl Félix	495
Basté	González	Jorge	197
Bejerano	Montaner	Froilan	272
Benejam	Quirós	Gloria María	53
Benítez	Roig	Edit Beatriz	429

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

Bennasar	Alvarez	Amalia	389
Bernnar-Bernaza*	Álvarez	Sebastián	155
Bestard	Valdés	Miguel	397
Betti	Hornillo	Bernardo	530
Bisbal	Vila	Josefa Àngela	59
Blanco	Siré	José Miguel	286
Blanco	Siré	Caridad Laleska	287
Blanco	Fontela	Luisa Martha	509
Blanes	Martín	Juana Tamara	500
Bonet	Gorbea	Mariano Hugo	63
Bonet	Gorbea	José Francisco	261
Bonnín	Martínez	Santiago Alejandro	276
Bonnín	Rodríguez	Beatriz María	433
Bonnín	Garcés	Ana María	526
Bordoy	Suárez	Nora	56
Borges	Colom	Daisy Rita	177
Borges	Flexas	Santiago	555
Bosch	López	José Moisé	371
Bridón	Cobas	Jorge	338
Bridón	Cobas	Alina de la Caridad	339
Bufí	Coronado	Francisca de la Paz	330
Burguera	Trujillo	Isel Deisy	110
Calafat	Cantallops	María	217
Calafat	Rojas	Maritza Caridad	226
Calafat	Rojas	Georgina	227
Calatayud	León	Hidolgarda Belkis	518
Calatayud	De Piña	Juan Gilberto	525
Cancio	Lara	Lidia Margarita Librada	275
Cantallops	Sampera	Elba	501
Cao	Marí	Margarita	370
Caparó	Martínez	Antonio Felipe	45
Caparó	Martínez	Georgina	46
Cardet	Díaz	Vivian Rosa	553
Cardona	Díaz	Victoria	160
Cardona	Orta	Catalina	199
Cardona	Graverán	Francisco	204
Cardona	Ortiz	Noel	514
Cardona	Díaz	Eloina	522
Cepero	Muñoz	Obdulía	271
Cerdà	Rodríguez	María Eugenia	414
Cladera	Rodríguez	Pedro	106
Cladera	Rodríguez	Fidela Felina	107
Cladera	Rodríguez	Margarita	120
Cobas	Hierrezuelo	Pilar	340
Colom	Maura	María Luísa	183
Colom	Maura	Rita	184
Corrales	Blanco	Pablo	394

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

Corrales	Duarte	Roberto	395
Cossio	Siré	Marilyn de la Caridad	279
Costa	Selles	Lázara	298
Costa	Selles	Leandro Juan	441
Cotilla	Barbará	Rafael Eradio	560
de Jesús	de Jesús	Nelson José	534
de Jesús	Rivas	Elvira Marina	535
de Jesús	Rivas	Digna Caridad	536
de Jesús	Mache	Mariana Mirta	537
de Las Cagigas	Reig	Teresita	256
de Las Cagigas	Reig	Ada Lydia	257
de León	García	Alberto	
Del Valle	Palmer	Bárbara	124
Del Valle	Palmer	Dolores	143
Delgado	Montaner	Miriam	266
Delgado	Hernández	José Antonio	498
Delgado	Cuesta	Gladis	302
Delgado	Palmer	Zoe	540
Delgado	Palmer	Osmani	541
Díaz	Mayans	Denic	52
Díaz	Cervera	Zenaida	484
Díaz	Noda	Lilia Estrella	481
Díaz	Noda	Elba Esther	482
Díaz	Noda	Juana Rosa	483
Díaz	Alemañy	Fidelina	492
Enseñat	Díaz	Alfonso	186
Enseñat	Tamargo	Aliette María	306
Escalona	Pérez	Clementina Iluminada	259
Eseñat	Camps	Ramón	290
Espinosa	Llabrés	Miguel	335
Estela	Fonseca	María de las Mercedes	123
Faife	Tous	Caridad	489
Fernández	Estarás	Juliana	478
Ferrer	Batista	Feke	527
Ferrer	Jofre	Juana	474
Ferrer	Vallalta	Olga Pilar	516
Ferriol	Fuster	Gabriel	238
Ferriol	Mestre	Francisca	239
Forteza	Florit	María Aurora	270
Forteza	Pelayo	Jaime	297
Fuster	Picó	Alfredo	565
Fuster	Picó	Juan	564
Fuster	Cortina	Magdalena Prudencia	566
Garau	Porven	Santiago	336
García	Bagur	Antonio Marcos	562
Gómez	Mandilego	Julio Antonio	547
Gomila	Blanco	Emilio	384

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

Gomila	González	Salvador	392
González	Ribé	María Engracia	190
González	Bañuls	Daysi	402
González	Arbós	Laura Jesús del Nazareno	456
González	Arbós	Marta Elena	466
González	Maimó	Carlos Francisco	523
Gorrias	Rodríguez	Xiomara	208
Grillo	Palmer	Jorge	543
Guerra	Cabrera	Celia	225
Guevara	De Jesús	Sílvia Benita	333
Gutiérrez	Adrover	Rafael Arcángel	391
Hernández	Sureda	Vicente Gonzalo	102
Hernández	Fernández	María Nieves	288
Iglesias	Llopiz	Juana Lourdes	136
Izquierdo	Cirer	Tania	267
Jordá	Bartulos	Dama	491
Juan	García	José Antonio	139
León	Palou	Caridad Irmira	550
Lledó	Pérez	Juana Concepción	552
Lliteras	Sierra	Isabel	412
Lliteras	Sierra	Federico	413
Lozano	Verger	Dionisio	331
Lozano	Gómez	Juan Dionisio	561
Lozano	Verger	Catalina	528
Maceda	Cladera	Ricardo	117
Maimó	Hechavarria	América Catalina	458
Mandilego	Fernández	Félix Humbelino	544
Mandilego	Fernández	Juan José	545
Marcial	Mas	Deisy	262
Marí	Torres	María de las Mercedes	49
Marí	Fombellida	Pablo Vicente	529
Mas	Montoto	Francisca	263
Masson	Barceló	Emérita Caridad	524
Massot	Arencibia	Margarita	299
Massot	Arencibia	Antonio Luís	301
Medina	Torri	Francisco Alvaro	504
Meliá	Castro	Diana Janitzia	228
Meliá	Castro	Orto	475
Meliá	Castro	Pedro Miguel	476
Meliá	Castro	Trelia Bethsaida	477
Mercadal	Pons	María Margarita	303
Mesilla	Tous	Carlos Manuel	58
Mesquida	Selma	Berta Sebastiana	131
Mesquida	*	Inés Publia	367
Mesquida	Selma	Caridad Beatriz	383
Mill	Galdo	Aymeé María	515
Mir	Piedra	Hilda María	396

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

Mirabal	Soler	Olga Urbicia	507
Monjo	Capellà	Francisca Antonia	568
Monserrat	Pérez	Francisca Ana	404
Montaner	Fernández	Clara Isaura	278
Monterrey	Cao	Débora	372
Monzón	Colón*	Pedro Augusto	207
Mora	Ros	María Concepción	229
Morales	Calatayud	José Manuel	138
Moran	Bennasar	Rafael	390
Naranjo	Colom	Odet Juana	164
Naranjo	Colom	Pedro Mateo	178
Naranjo	Colom	Susana Lissette	180
Navarrete	Gamundí	Ramón Lucas	558
Oliver	Vargas	Armando Cristóbal	570
Oropesa	Garrido	Manuel Salvador	490
Pajón	Reigosa	Yolanda	174
Palau	Enríquez	Noemí	379
Palerm	Vega	Enrique	519
Palmer	Medina	Daisy	538
Palmer	Medina	Dalia	539
Palmer	Medina	Gladys	542
Palou	Amengual	Hilda	548
Palou	Roche	Kenia	554
Pascual	Riudavets	Margarita	488
Pastor	Bennasar	Guillermo	51
Pérez	Oliver	Roberto	401
Pérez	Narbona	Jorge Eduardo	419
Pérez	San Luís	Lucía María	420
Pérez	San Luís	María del Rosario	422
Pérez	Narbona	Elena Patricia	423
Pérez	Pascual	Josefa	551
Pericás	Alejo	Milagros de las Mercedes	532
Piña	Cardona	Enrique Francisco	202
Piña	Cardona	Isabel	201
Planas	Massot	Gladys	462
Pons	Fontaine	Margarita	158
Pons	Nicolau	Emilia María	218
Pons	Arnau	Esteban	242
Pons	Pérez	María de los Angeles	264
Pons	Milanés	Lourdes Isis	268
Pons	Salom	Margarita Rosa	426
Porcel	Riera	Miguel	556
Prats	Rivera	Ofelia	274
Prats	Prats	Rosa	439
Pujol	Ferrer	Francisco Alberto	469
Pujol	Romeu	Zoraida Ana	557
Reig	Díaz	Lydia	265

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

Reig	Díaz	Barbara María	260
Ribé	Rapallo	José	162
Ribé	Lorenzo	Luisa	215
Ribé	Echevarria	Lucila Catalina Ignacia	307
Rigo	Sardiñas	María Margarita	305
Rigo	Arias	Bertha Luisa	332
Río	Ferrer	Manuel Plácido	473
Riquelme	Bordoy	María Hortensia	57
Rodríguez	Cunill	Oscar Jaime	375
Roig	Pérez	José Ramón	224
Roig	Risell	Germán	400
Ruíz	Larrañaga	María Elena	569
Sacerio	Bauzá	Jesús	369
Salom	Capó	Rosa Margarita	425
Salom	Franquiz	Juan	479
Sans	González	Juan Tito	505
Sansó	Pérez	Félix Regino	457
Seguí	Ferretjans	Petra	385
Serra	de los Reyes	Bárbara Matilde	230
Serra	Arcia	María Caridad	241
Serra	García	Mariana Guadalupe	323
Serra	García	María Victoria	325
Serra	Arcia	Juan Antonio	327
Serra	Rodríguez	José Alberto	374
Sintes	Valdés	Leopoldina Vilma	159
Sintes	Valdés	Ana Nancy	179
Siré	Nuñez	Rosario	280
Siré	Nuñez	Mario	281
Siré	León	Mario	282
Siré	León	Margarita	283
Siré	León	María Elena	284
Siré	Nuñez	Martha del Carmen	285
Soberats	Ramos	Isabel	464
Socias	Ramírez	Dulce María	436
Soliveras	Marí	Pedro	135
Sorell	Gener	Margarita	67
Sosa	González	Norma María	191
Sosa	Martínez	Nora María	240
Soto	Borges	Magaly	185
Soto	Jaume	Marcia Adriana	326
Soto	Sans	Rosa Isabel	502
Suárez	Palou	Hilda María	549
Suau	Bonet	María de los Angeles	258
Tapia	Bauzá	Margarita	533
Tarrazza	Montalban	Pilar María	463
Teixidor	Pons	Ada de la Milagrosa	432
Tomás	Rivas	Miguel	480

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

Torres	Pérez	Lilia	352
Torres	González	Antonio Blas	386
Torres	González	Juan	393
Torres	Valle	Juan Carlos	416
Torres	Bonet	Antonio	417
Torres	Valle	Antonio	438
Torres	Bonet	María	472
Torres	Palenzuela	Leonardo	486
Tous	Guerra	Juana	221
Tous	Guerra	Alicia	222
Tous	Guerra	Gladis	223
Tous	Peréz	Aida	364
Tous	Pérez	Mirtha	378
Travieso	Tapia	Félix	521
Trueba	Victory	Rogelio	169
Vadell	Urquijo	María de los Angeles	167
Valdés	Victory	Miguel Felipe	171
Valdés	Victory	Manuel	172
Vaquer	Martí	Dolores	398
Vaquer	Martí	Juan	428
Vaquer	Martí	Margarita	453
Verdera	Rafa	Jorge	387
Verdera	Serra	Francisca	559
Victory	Fernández	Juana Silvestre	168
Vidal	Sintes	Pablo	156
Vidal	Galán	Carmen Benita	157
Vidal	Galán	Eumelia	188
Vidal	Feijoo	Martha	161
Vidal	Feijoo	Buenaventura	166
Villafuerte	Pons	Marta	273
Vingut	Ceballos	Emma Agustina	399
Zamora	Pons	Julia	219

2. Ordenació familiars dels enquestats

Núm.Enqu.	Llinatge1	Llinatge2	Nom	PP1	PP2
Primera Persona comú 4. Juan Caparó Coll					
45	Caparó	Martínez	Antonio Felipe	4	13
46	Caparó	Martínez	Georgina	4	13
122. Pedro José Tous Estelrich					
58	Mesilla	Tous	Carlos Manuel	122	123
221	Tous	Guerra	Juana	122	123
222	Tous	Guerra	Alicia	122	123
223	Tous	Guerra	Gladis	122	123
489	Faife	Tous	Caridad	122	123
146. Mariano R. Bonet Cardona					
63	Bonet	Gorbea	Mariano Hugo	146	160
261	Bonet	Gorbea	José Francisco	146	160
249. Antonio Alemañy Enseñat					
72	Alemañy	Sánchez	Rosa	249	245
497	Alemañy	Aguilera	Nieves Argelia	249	
553	Cardet	Díaz	Vivian Rosa	249	
292. Bartolomé Cladera Salvá					
106	Cladera	Rodríguez	Pedro	292	
107	Cladera	Rodríguez	Fidela Felina	292	
117	Maceda	Cladera	Ricardo	292	
120	Cladera	Rodríguez	Margarita	292	
390. Julián Palmer Ginart					
124	Del Valle	Palmer	Bárbara	390	398
143	Del Valle	Palmer	Dolores	390	398
538	Palmer	Medina	Daisy	390	398
540	Delgado	Palmer	Zoe	390	398
541	Delgado	Palmer	Osmani	390	398
539	Palmer	Medina	Dalia	390	398
542	Palmer	Medina	Gladys	390	398
543	Grillo	Palmer	Jorge	390	398
414. Juan Ribé Capó					
190	González	Ribé	María Engracia	414	579
191	Sosa	González	Norma María	414	579
162	Ribé	Rapallo	José	414	579
424. Miguel Mesquida Mesquida					
131	Mesquida	Selma	Berta Sebastiana	424	437
383	Mesquida	Selma	Caridad Beatríz	424	437
513. Sebastián Bennasar Munar					
389	Bennasar	Alvarez	Amalia	513	
390	Moran	Bennasar	Rafael	513	
537. Juan Sintes Seguí					
156	Vidal	Sintes	Pablo	537	536

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

157	Vidal	Galán	Carmen Benita	537	536
188	Vidal	Galán	Eumelia	537	536
553. Martín Pons Villalonga					
158	Pons	Fontaine	Margarita	553	
175	Acosta	Pons	Olimpio	553	556
563. Antonio Sintés Vidal					
159	Sintés	Valdés	Leopoldina Vilma	563	564
179	Sintés	Vadés	Ana Nancy	563	564
571. José Rafael Vicente Cardona Rivas					
160	Cardona	Díaz	Victoria	571	
522	Cardona	Díaz	Eloina	571	
574. Bartolomé Vidal Escandell					
161	Vidal	Feijoo	Martha	574	
166	Vidal	Feijoo	Buenaventura	574	
593. Pedro Antonio Colom Marí					
164	Naranjo	Colom	Odet Juana	593	594
183	Colom	Maura	María Luísa	593	594
177	Borges	Colom	Daisy Rita	593	594
184	Colom	Maura	Rita	593	594
185	Soto	Borges	Magaly	593	594
178	Naranjo	Colom	Pedro Mateo	593	594
180	Naranjo	Colom	Susana Lisette	593	594
207	Monzón	Colón*	Pedro Augusto	593	594
665. Francisco José Cardona Ventura					
199	Cardona	Orta	Catalina	665	677
201	Piña	Cardona	Isabel	665	
695. Juan Calafat Petro					
217	Calafat	Cantalops	María	695	696
226	Calafat	Rojas	Maritza Caridad	695	696
700. Miguel Victory Llansó					
171	Valdés	Victory	Miguel Felipe	700	702
172	Valdés	Victory	Manuel	700	702
169	Trueba	Victory	Rogelio	700	702
915. Miguel Ribé Capó					
215	Ribé	Lorenzo	Luisa	915	916
307	Ribé	Echevarria	Lucila Catalina Ignacia	915	916
977. Pedro Antonio Tous Luciano					
364	Tous	Peréz	Aida	977	
378	Tous	Pérez	Mirtha	977	
1068. Pedro Juan Magín Meliá Mercadal					
228	Meliá	Castro	Diana Janitzia	1068	
475	Meliá	Castro	Orto	1068	
476	Meliá	Castro	Pedro Miguel	1068	
477	Meliá	Castro	Trelia Bethsaida	1068	
1088. Mariano Serra Juan					
230	Serra	de los Reyes	Bárbara Matilde	1088	
323	Serra	García	Mariana Guadalupe	1088	

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

325	Serra	García	María Victoria	1088	
	de León	García	Alberto	1088	
	1098. Gabriel Ferrer Fuster				
238	Ferriol	Fuster	Gabriel	1098	
239	Ferriol	Mestre	Francisca	1098	1106
	1147. Maria Caridad Serra Arcia				
241	Serra	Arcia	María Caridad	1147	
327	Serra	Arcia	Juan Antonio	1147	
	1178. Antonio Bosch Galiana				
371	Bosch	López	José Moisé	1178	
515	Mill	Galdo	Aymeé María	1178	
	1188. Ramón Reig Buades				
256	de Las Cagigas	Reig	Teresita	1188	1194
265	Reig	Díaz	Lydia	1188	1194
257	de Las Cagigas	Reig	Ada Lydia	1188	1194
259	Escalona	Pérez	Clementina Iluminada	1188	
260	Reig	Díaz	Barbara María	1188	1194
	1234. Sebastián Mas Planas				
262	Marcial	Mas	Deisy	1234	
263	Mas	Montoto	Francisca	1234	1247
	1269. Alberto del Carmen Pons Sayas				
264	Pons	Pérez	María de los Angeles	1269	
268	Pons	Milanés	Lourdes Isis	1269	
	1316. Antonio Montaner Porcell				
266	Delgado	Montaner	Miriam	1316	1317
272	Bejerano	Montaner	Froilan	1316	1317
278	Montaner	Fernández	Clara Isaura	1316	1317
	1324. Antonio Anaya Espinenta				
269	Anaya	Cepero	Laura Antonia	1324	1325
300	Anaya	Cepero	Antonio	1324	1325
	1401. Rafael Prats Ribas				
274	Prats	Rivera	Ofelia	1401	
439	Prats	Prats	Rosa	1401	
	1439. Antonio Bonnín Fuster				
276	Bonnín	Martínez	Santiago Alejandro	1439	1440
526	Bonnín	Garcés	Ana María	1439	1440
	1463. Jaime Siré Arbona				
279	Cossio	Siré	Marilyn de la Caridad	1463	
280	Siré	Nuñez	Rosario	1463	
281	Siré	Nuñez	Mario	1463	
282	Siré	León	Mario	1463	
283	Siré	León	Margarita	1463	
284	Siré	León	María Elena	1463	
285	Siré	Nuñez	Martha del Carmen	1463	
286	Blanco	Siré	José Miguel	1463	
287	Blanco	Siré	Caridad Laleska	1463	
	1510. Sebastiana Gayá Ramón				

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

288	Hernández	Fernández	María Nieves	1510	
498	Delgado	Hernández	José Antonio	1510	
	1542. Juan Francisco Costa Yern				
298	Costa	Selles	Lázara	1542	
441	Costa	Selles	Leandro Juan	1542	
	1550. Jaime Massot Balaguer				
299	Massot	Arencibia	Margarita	1550	
301	Massot	Arencibia	Antonio Luís	1550	
	1633. Tomás Rigo Frau				
305	Rigo	Sardiñas	María Margarita	1633	1634
332	Rigo	Arias	Bertha Luisa	1633	1634
	1778. Venancio de Jesús Cánaves				
333	Guevara	de Jesús	Sílvia Benita	1778	1775
534	de Jesús	de Jesús	Nelson José	1778	1775
535	de Jesús	Rivas	Elvira Marina	1778	1775
536	de Jesús	Rivas	Digna Caridad	1778	1775
537	de Jesús	Mache	Mariana Mirta	1778	1775
	1857. Margarita Petro Victory				
338	Bridón	Cobas	Jorge	1857	1855
340	Cobas	Hierrezuelo	Pilar	1857	1855
339	Bridón	Cobas	Alina de la Caridad	1857	1855
	1866. Antonio Barceló Oliver				
341	Barceló	Rodríguez	Carlos Barbarito	1866	
373	Barceló	Ledesma	Jenny*	1866	
	1915. Miguel Verger Mulet				
331	Lozano	Verger	Dionisio	1915	1916
528	Lozano	Verger	Catalina	1915	1916
	1963. Juan Bonet Fiol				
370	Cao	Marí	Margarita	1963	1964
372	Monterrey	Cao	Débora	1963	27
	2071. Juan Torres Boned				
386	Torres	González	Antonio Blas	2071	
393	Torres	González	Juan	2071	
472	Torres	Bonet	María	2071	
	2149. Juan Duarte Alonso				
394	Corrales	Blanco	Pablo	2149	
395	Corrales	Duarte	Roberto	2149	
	2189. Juan Vaquer Martorell				
398	Vaquer	Martí	Dolores	2189	2190
428	Vaquer	Martí	Juan	2189	2190
453	Vaquer	Martí	Margarita	2189	2190
	2235. Jerónimo Lliteras Masanet				
412	Lliteras	Sierra	Isabel	2235	
413	Lliteras	Sierra	Federico	2235	
	2267. Juan Torres Torres				
416	Torres	Valle	Juan Carlos	2267	2268
417	Torres	Bonet	Antonio	2267	2268

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

438	Torres	Valle	Antonio	2267	2268
2300. Vicente Perez Bocco					
419	Pérez	Narbona	Jorge Eduardo	2300	
420	Pérez	San Luís	Lucía María	2300	
422	Pérez	San Luís	María del Rosario	2300	
423	Pérez	Narbona	Elena Patricia	2300	
2325. Juan Salom Estopara					
426	Pons	Salom	Margarita Rosa	2325	2326
425	Salom	Capó	Rosa Margarita	2325	2326
2433. Jaime Barceló Font					
499	Barceló	Mesa	Margarita	2433	
524	Masson	Barceló	Emérita Caridad	2433	
2475. Juan Arbós Gomila					
456	González	Arbós	Laura Jesús del Nazareno	2475	2476
466	González	Arbós	Marta Elena	2475	2476
2506. Francisco Maimó Manresa					
458	Maimó	Hechavarria	América Catalina	2506	
523	González	Maimó	Carlos Francisco	2506	
2677. Miguel Vidal					
481	Díaz	Noda	Lilia Estrella	2677	
482	Díaz	Noda	Elba Esther	2677	
483	Díaz	Noda	Juana Rosa	2677	
2924. Miguel Sans Ramón					
502	Soto	Sans	Rosa Isabel	2924	
505	Sans	González	Juan Tito	2924	
3043. Juan Calatayud Moyá					
518	Calatayud	León	Hidolgarda Belkis	3043	
525	Calatayud	De Piña	Juan Gilberto	3043	482
3081. Miguel Bauzá Gelabert					
521	Travieso	Tapia	Félix	3081	3082
533	Tapia	Bauzá	Margarita	3081	3082
3242. Pedro Antonio Mandilego Massot					
544	Mandilego	Fernández	Félix Humbelino	3242	
545	Mandilego	Fernández	Juan José	3242	
547	Gómez	Mandilego	Julio Antonio	3242	
3292. Rafael Palou Amengual					
548	Palou	Amengual	Hilda	3292	3293
549	Suárez	Palou	Hilda María	3292	3293
550	León	Palou	Caridad Irmína	3292	3293
554	Palou	Roche	Kenia	3292	3293
3311. Josefa Pérez Pascual					
551	Pérez	Pascual	Josefa	3311	3312
552	Lledó	Pérez	Juana Concepción	3311	3312
3428. Antonio Bagur Piris					
562	García	Bagur	Antonio Marcos	3428	
563	Bagur	Cordero	Olga Petra	3428	
3459. Pedro Juan Fuster Piña					

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

565	Fuster	Picó	Alfredo	3459	3460
564	Fuster	Picó	Juan	3459	3460
566	Fuster	Cortina	Magdalena Prudencia	3459	3460

3. Ordenació dels enquestats per lloc de residència

	Núm.Enqu	Llinatge1	Llinatge2	Nom
	CIUDAD HABANA			
		MUNICIPIO 10 DE OCTUBRE		
	164	Naranjo	Colom	Odet Juana
	190	González	Ribé	María Engracia
	191	Sosa	González	Norma María
	201	Piña	Cardona	Isabel
	271	Cepero	Muñoz	Obdulia
	228	Meliá	Castro	Diana Janitzia
	229	Mora	Ros	María Concepción
	230	Serra	de los Reyes	Bárbara Matilde
	238	Ferriol	Fuster	Gabriel
	239	Ferriol	Mestre	Francisca
	240	Sosa	Martínez	Nora María
	241	Serra	Arcia	María Caridad
	242	Pons	Arnau	Esteban
	256	de Las Cagigas	Reig	Teresita
	265	Reig	Díaz	Lydia
	257	de Las Cagigas	Reig	Ada Lydia
	258	Suau	Bonet	María de los Angeles
	261	Bonet	Gorbea	José Francisco
	262	Marcial	Mas	Deisy
	264	Pons	Pérez	María de los Angeles
	268	Pons	Milanés	Lourdes Isis
	267	Izquierdo	Cirer	Tania
	266	Delgado	Montaner	Miriam
	269	Anaya	Cepero	Laura Antonia
	270	Forteza	Florit	María Aurora
	297	Forteza	Pelayo	Jaime
	272	Bejerano	Montaner	Froilan
	300	Anaya	Cepero	Antonio
	273	Villafuerte	Pons	Marta
	274	Prats	Rivera	Ofelia
	275	Cancio	Lara	Lidia Margarita Librada
	276	Bonnín	Martínez	Santiago Alejandro
	278	Montaner	Fernández	Clara Isaura
	279	Cossio	Siré	Marilyn de la Caridad
	280	Siré	Nuñez	Rosario
	281	Siré	Nuñez	Mario
	282	Siré	León	Mario
	283	Siré	León	Margarita

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	285	Siré	Nuñez	Martha del Carmen
	287	Blanco	Siré	Caridad Laleska
	259	Escalona	Pérez	Clementina Iluminada
	260	Reig	Díaz	Barbara María
	288	Hernández	Fernández	María Nieves
	298	Costa	Selles	Lázara
	299	Massot	Arencibia	Margarita
	290	Eseñat	Camps	Ramón
	301	Massot	Arencibia	Antonio Luís
	302	Delgado	Cuesta	Gladis
	303	Mercadal	Pons	María Margarita
	305	Rigo	Sardiñas	María Margarita
	307	Ribé	Echevarria	Lucila Catalina Ignacia
		MUNICIPIO ARROYO NARANJO		
	45	Caparó	Martínez	Antonio Felipe
	46	Caparó	Martínez	Georgina
	49	Marí	Torres	María de las Mercedes
	51	Pastor	Bennasar	Guillermo
	52	Díaz	Mayans	Denic
	53	Benejam	Quirós	Gloria María
	56	Bordoy	Suarez	Nora
	57	Riquelme	Bordoy	María Hortensia
	58	Mesilla	Tous	Carlos Manuel
	59	Bisbal	Vila	Josefa Angela
	63	Bonet	Gorbea	Mariano Hugo
	67	Sorell	Gener	Margarita
	72	Alemañy	Sánchez	Rosa
	286	Blanco	Siré	José Miguel
	466	González	Arbós	Marta Elena
		MUNICIPIO BOYEROS		
	102	Hernández	Sureda	Vicente Gonzalo
	106	Cladera	Rodríguez	Pedro
	107	Cladera	Rodríguez	Fidela Felina
	110	Burguera	Trujillo	Isel Deisy
	117	Maceda	Cladera	Ricardo
	120	Cladera	Rodríguez	Margarita
	123	Estela	Fonseca	María de las Mercedes
	484	Díaz	Cervera	Zenaida
	416	Torres	Valle	Juan Carlos
		MUNICIPIO CENTRO HABANA		
	124	Del Valle	Palmer	Bárbara
	128	Barceló	Rubio	Pedro Lino Raúl
	139	Juan	García	José Antonio
	131	Mesquida	Selma	Berta Sebastiana
	135	Soliveras	Marí	Pedro
	136	Iglesias	Llopiz	Juana Lourdes

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	138	Morales	Calatayud	José Manuel
	175	Acosta	Pons	Olimpio
		MUNICIPIO CERRO		
	155	Bennasar-Bernaza*	Alvarez	Sebastián
	156	Vidal	Sintes	Pablo
	188	Vidal	Galán	Eumelia
	158	Pons	Fontaine	Margarita
	159	Sintes	Valdés	Leopoldina Vilma
	160	Cardona	Díaz	Victoria
	161	Vidal	Feijoo	Martha
	166	Vidal	Feijoo	Buenaventura
	167	Vadell	Urquijo	María de los Angeles
	199	Cardona	Orta	Catalina
	202	Piña	Cardona	Enrique Francisco
	168	Victory	Fernández	Juana Silvestre
	171	Valdés	Victory	Miguel Felipe
	172	Valdés	Victory	Manuel
	169	Trueba	Victory	Rogelio
	183	Colom	Maura	María Luísa
	174	Pajón	Reigosa	Yolanda
	162	Ribé	Rapallo	José
	177	Borges	Colom	Daisy Rita
	184	Colom	Maura	Rita
	185	Soto	Borges	Magaly
	178	Naranjo	Colom	Pedro Mateo
	179	Sintes	Vadés	Ana Nancy
	180	Naranjo	Colom	Susana Lissette
	197	Basté	González	Jorge
	186	Enseñat	Díaz	Alfonso
	207	Monzón	Colón*	Pedro Augusto
	208	Gorrias	Rodríguez	Xiomara
	204	Cardona	Graverán	Francisco
		MUNICIPIO COTORRO		
	217	Calafat	Cantallops	María
	218	Pons	Nicolau	Emilia María
	219	Zamora	Pons	Julia
	221	Tous	Guerra	Juana
	225	Guerra	Cabrera	Celia
	222	Tous	Guerra	Alicia
	223	Tous	Guerra	Gladis
	224	Roig	Pérez	José Ramón
	226	Calafat	Rojas	Maritza Caridad
	227	Calafat	Rojas	Georgina
		MUNICIPIO GUANABACOA		
	492	Díaz	Alemañy	Fidelina
	560	Cotilla	Barbará	Rafael Eradio
		MUNICIPIO HABANA DEL ESTE		

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	157	Vidal	Galán	Carmen Benita
	323	Serra	García	Mariana Guadalupe
	326	Soto	Jaume	Marcia Adriana
	325	Serra	García	María Victoria
	327	Serra	Arcia	Juan Antonio
	332	Rigo	Arias	Bertha Luisa
	330	Bufí	Coronado	Francisca de la Paz
		de León	García	Alberto
	333	Guevara	de Jesús	Silvia Benita
	335	Espinosa	Llabrés	Miguel
	336	Garau	Porven	Santiago
	338	Bridón	Cobas	Jorge
	340	Cobas	Hierrezuelo	Pilar
	339	Bridón	Cobas	Alina de la Caridad
	341	Barceló	Rodríguez	Carlos Barbarito
	331	Lozano	Verger	Dionisio
	352	Torres	Pérez	Lilia
	507	Mirabal	Soler	Olga Urbicia
		MUNICIPIO HABANA VIEJA		
	370	Cao	Marí	Margarita
	372	Monterrey	Cao	Débora
	143	Del Valle	Palmer	Dolores
	373	Barceló	Ledesma	Jenny*
	364	Tous	Peréz	Aida
	365	Barceló	Sixto	Lina Leonor
	367	Mesquida	*	Inés Publia
	369	Sacerio	Bauzá	Jesús
	371	Bosch	López	José Moisé
	375	Rodríguez	Cunill	Oscar Jaime
	378	Tous	Pérez	Mirtha
	379	Palau	Enríquez	Noemí
	383	Mesquida	Selma	Caridad Beatriz
		MUNICIPIO MARIANAO		
	401	Pérez	Oliver	Roberto
	387	Verdera	Rafa	Jorge
	394	Corrales	Blanco	Pablo
	384	Gomila	Blanco	Emilio
	385	Seguí	Ferretjans	Petra
	386	Torres	González	Antonio Blas
	389	Bennasar	Alvarez	Amalia
	390	Moran	Bennasar	Rafael
	391	Gutierrez	Adrover	Rafael Arcángel
	392	Gomila	González	Salvador
	393	Torres	González	Juan
	395	Corrales	Duarte	Roberto
	396	Mir	Piedra	Hilda María
	397	Bestard	Valdés	Miguel

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	398	Vaquer	Martí	Dolores
	399	Vingut	Ceballos	Emma Agustina
	400	Roig	Risell	Germán
	402	González	Bañuls	Daysi
		MUNICIPIO PLAYA		
	284	Siré	León	María Elena
	441	Costa	Selles	Leandro Juan
	412	Lliteras	Sierra	Isabel
	413	Lliteras	Sierra	Federico
	414	Cerdà	Rodríguez	María Eugenia
	417	Torres	Bonet	Antonio
	438	Torres	Valle	Antonio
	427	Barceló	Prats	José María
	419	Pérez	Narbona	Jorge Eduardo
	420	Pérez	San Luís	Lucía María
	422	Pérez	San Luís	María del Rosario
	423	Pérez	Narbona	Elena Patricia
	426	Pons	Salom	Margarita Rosa
	425	Salom	Capó	Rosa Margarita
	428	Vaquer	Martí	Juan
	429	Benítez	Roig	Edit Beatriz
	432	Teixidor	Pons	Ada de la Milagrosa
	436	Socias	Ramírez	Dulce María
	433	Bonnín	Rodríguez	Beatriz María
	439	Prats	Prats	Rosa
	453	Vaquer	Martí	Margarita
	528	Lozano	Verger	Catalina
		MUNICIPIO PLAZA		
	215	Ribé	Lorenzo	Luisa
	498	Delgado	Hernández	José Antonio
	489	Faife	Tous	Caridad
	465	Alemañy	Martorell	Ernesto
	499	Barceló	Mesa	Margarita
	454	Amengual	Rodríguez	Gloria Isabel
	456	González	Arbós	Laura Jesús del Nazareno
	457	Sansó	Pérez	Félix Regino
	458	Maimó	Hechavarria	América Catalina
	459	Alemañy	Campos	María Mercedes
	460	Alemañy	López	Juan
	461	Amengual	Cid	Antonia
	462	Planas	Massot	Gladys
	464	Soberats	Ramos	Isabel
	469	Pujol	Ferrer	Francisco Alberto
	473	Río	Ferrer	Manuel Plácido
	474	Ferrer	Jofre	Juana
	475	Meliá	Castro	Orto
	476	Meliá	Castro	Pedro Miguel

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	478	Fernández	Estarás	Juliana
	479	Salom	Franquiz	Juan
	481	Díaz	Noda	Lilia Estrella
	482	Díaz	Noda	Elba Esther
	483	Díaz	Noda	Juana Rosa
	480	Tomás	Rivas	Miguel
	486	Torres	Palenzuela	Leonardo
	488	Pascual	Riudavets	Margarita
	495	Bardisa	Nogales	Raúl Félix
	490	Oropesa	Garrido	Manuel Salvador
	493	Antich	de León	Rosa Marta
	491	Jordá	Bartulos	Dama
	497	Alemañy	Aguilera	Nieves Argelia
	524	Masson	Barceló	Emérita Caridad
	500	Blanes	Martín	Juana Tamara
	501	Cantallops	Sampera	Elba
	502	Soto	Sans	Rosa Isabel
	505	Sans	González	Juan Tito
	504	Medina	Torri	Francisco Alvaro
	509	Blanco	Fontela	Luisa Martha
	514	Cardona	Ortiz	Noel
	515	Mill	Galdo	Aymeé María
	518	Calatayud	León	Hidolgarda Belkis
	516	Ferrer	Vallalta	Olga Pilar
	519	Palerm	Vega	Enrique
	521	Travieso	Tapia	Félix
	533	Tapia	Bauzá	Margarita
	522	Cardona	Díaz	Eloina
	523	González	Maimó	Carlos Francisco
	532	Pericás	Alejo	Milagros de las Mercedes
	527	Ferrer	Batista	Feke
	530	Betti	Hornillo	Bernardo
	525	Calatayud	de Piña	Juan Gilberto
	529	Marí	Fombellida	Pablo Vicente
	526	Bonnín	Garcés	Ana María
	463	Tarraza	Montalban	Pilar María
		MUNICIPIO REGLA		
	561	Lozano	Gómez	Juan Dionisio
	544	Mandilego	Fernández	Félix Humbelino
	534	de Jesús	de Jesús	Nelson José
	535	de Jesús	Rivas	Elvira Marina
	536	de Jesús	Rivas	Digna Caridad
	537	de Jesús	Mache	Mariana Mirta
	538	Palmer	Medina	Daisy
	540	Delgado	Palmer	Zoe
	541	Delgado	Palmer	Osmani
	539	Palmer	Medina	Dalia

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	542	Palmer	Medina	Gladys
	543	Grillo	Palmer	Jorge
	545	Mandilego	Fernández	Juan José
	547	Gómez	Mandilego	Julio Antonio
	548	Palou	Amengual	Hilda
	549	Suárez	Palou	Hilda María
	550	León	Palou	Caridad Irmina
	551	Pérez	Pascual	Josefa
	552	Lledó	Pérez	Juana Concepción
	553	Cardet	Díaz	Vivian Rosa
	554	Palou	Roche	Kenia
	555	Borges	Flexas	Santiago
	556	Porcel	Riera	Miguel
	557	Pujol	Romeu	Zoraida Ana
	558	Navarrete	Gamundí	Ramón Lucas
	559	Verdera	Serra	Francisca
		MUNICIPIO SAN MIGUEL DEL PADRÓN		
	565	Fuster	Picó	Alfredo
	562	García	Bagur	Antonio Marcos
	563	Bagur	Cordero	Olga Petra
	564	Fuster	Picó	Juan
	568	Monjo	Capellà	Francisca Antonia
	569	Ruíz	Larrañaga	María Elena
	570	Oliver	Vargas	Armando Cristóbal
	566	Fuster	Cortina	Magdalena Prudencia
		PINAR DEL RÍO		
		MUNICIPIO CANDELARIA		
	472	Torres	Bonet	María
		VILLA CLARA		
		MUNICIPIO CAMAJUANÍ		
	263	Mas	Montoto	Francisca
		MUNICIPIO PLACETAS		
	477	Meliá	Castro	Trelia Bethsaida
		SENSE ADREÇA		
	306	Enseñat	Tamargo	Aliette María
	374	Serra	Rodríguez	José Alberto
	404	Monserrat	Pérez	Francisca Ana

4. Llista dels noms dels illencs balears que arribaren a Cuba

	Llinatge1	Llinatge2	Nom
	Adrover	Ferrer	Rafael
	Albertí	Barceló	María
	Albertí	Barceló	María
	Alcover	Vadell	Margarita
	Alemán	Pascual	Cayetano
	Alemañy	Roca	Andrés
	Alemañy	Enseñat	Matías
	Alemañy	Enseñat	Antonio
	Alemañy	Roca	Francisco
	Alemañy	Roca	Antonio
	Alemañy	Cobas	Guillermo
	Alemañy	Juan	Francisco
	Alemañy	Marimón	Bartolomé Buenaventura
	Amengual	Quegles	Miguel
	Amengual	Castell	Gabriel
	Amengual	Guimarà	Juana
	Anaya	Vinent	Floreal
	Anaya	Espineta	Antonio
	Anaya	Vinent	Ricardo
	Antich	Gil	Francisco María
	Antich	Calvo	Francisco
	Arbós	Gomila	Juan
	Arbós	Palou	Agustín
	Arbós	Gomila	Agustín
	Arnau	Vidal	Francisca
	Bagur	Piris	Antonio
	Barbará	Ferrá	Juan
	Barceló	Amengual	Pedro José
	Barceló	Oliver	Manuela
	Barceló	Oliver	Antonio
	Barceló	Sampol	Miguel
	Barceló	Pujol	Antonio
	Barceló	Font	Jaime
	Bardisa	Alemaný	Sebastián
	Bauzá		Santiago
	Bauzá	Gelabert	Miguel
	Benejam	Saura	Antonio
	Benejam	Saura	Miguel
	Benejam	Saura	Sebastián
	Benejam	Saura	Margarita
	Benejam	Saura	Catalina
	Bennasar	Molinas	Isabel María
	Bernnasar*	Munar	Sebastián
	Bernnasar*	Cladera	Sebastián

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Bestard	Palmer	Miguel
	Betti	Serra	Bernardo
	Bisbal	Mestre	Juan
	Blanco	Río	Luís
	Blanes	Pérez	Manuel
	Bonet	Cardona	Mariano R.
	Bonet	Cardona	José
	Bonet	Ferrando	Pedro
	Bonet	Colomar	Margarita
	Bonet	Fiol	Juan
	Bonet	Rivas	María
	Bonnín	Fuster	Antonio
	Bonnín	Aguiló	Miguel
	Bonnín	Aguiló	Gabriel
	Bonnín	Aguiló	Francisco
	Bonnín	Aguiló	Jaime
	Bordoy	Albertí	Mateo
	Bordoy	Oliver	Pedro
	Bordoy	Albertí	María
	Bordoy	Oliver	Pedro
	Bosch	Galiana	Antonio
	Bufí	Escandell	Francisco
	Bufí	Escandell	José
	Bufí		Catalina
	Bufí		Francisca
	Bufí		María
	Burguera	Vila	Agustín
	Calafat	Petro	Juan
	Calafat	Cantallops	Rafael
	Calatayud	Moyá	José
	Calatayud	Moyá	Juan
	Cantallops	Carreras	Rosa
	Cantallops	Florit	Catalina
	Cantallops	Nadal	Santiago
	Caparó	Coll	Juan
	Caparó	Coll	Antonio
	Caparó	Coll	Bartolomé
	Caparó	Coll	José
	Caparó	Coll	Miguel
	Caparó	Coll	Salvador
	Capellà	Llitas	Esperanza
	Capó	Coll	Margarita
	Capó	Mir	Miguel
	Capó	Rian	Damian
	Capó	Rian	Lorenzo
	Capó	Rian	Miguel
	Capó	Rian	Margarita

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Carbonell	Barceló	Juana María
	Cardona	Rivas	José Rafael Vicente
	Cardona	Ventura	Francisco José
	Cardona	Ventura	Antonio
	Cardona	Ribas	Francisco Rafael Vicente
	Cardona	Torres	Lucas
	Cardona	Torres	José
	Cerdà	Miralles	Monserrate
	Cervera	Esterbich*	Antonio
	Cirer	Homs	Augusto
	Cirer	Homs	Aurora
	Cladera	Salvá	Bartolomé
	Colom	Maura	Francisca
	Colom	Marí	Pedro Antonio
	Colom	Maura	Rita
	Colón*	Maura	Juana
	Colomar	Juaneda	Juana María
	Colomar		Juan
	Compañy		Andrés
	Costa	Yern	Juan Francisco
	Cunill	Arboz	Jaime
	Cunill	Arboz	Francisco
	Cunill	Albertí	Guillermo
	De Jesús	Cánaves	José Tomás
	De Jesús	Canavez* o Cánaves	Venancio
	Duarte	Alonso	Juan
	Enseñat	Enseñat	Matías
	Enseñat	Pujols	Pedro Juan
	Enseñat	Covas	Baltazar
	Enseñat		Ramón
	Enseñat	Enseñat	Gabriel
	Enseñat	Enseñat	Gabriel
	Estarás	Ferrá	Maria
	Estarás	Juan	Juan
	Estarás	Ferrá	Francisca
	Estela	Melis	Francisco
	Estela	Paredes	José
	Estela	Paredes	Francisco
	Esteva	Busquet	Catalina
	Ferrá	Darder	María
	Ferrer	Villalonga	Bartolomé
	Ferrer	Tur	José
	Ferrer	Jofre	Margarita
	Ferrer	Capó	Miguel
	Ferrer	Jofre	María
	Ferrer	Jofre	Andrés
	Ferrer	Jofre	Mateo

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Ferrer	Jofre	Francisca
	Ferretjans	Fiol	Francisca
	Ferriol	Fuster	Gabriel
	Ferriol	Mestre	Concepción
	Flexas	Juan	Francisco
	Forteza	Cambra	José
	Fuster	Picó	Miguel
	Fuster	Piña	Pedro Juan
	Fuster	Picó	Francisco
	Fuster	Picó	Teresa
	Fuster	Picó	Pedro
	Fuster	Picó	Francisca
	Fuster	Piña	Miguel
	Gamundí	Ventura	María
	Garau	Limonjí	Blas
	Gayá	Sanz	María de la Concepción
	Gayá	Alegre	Bartolomé
	Gayá	Ramón	Sebastiana
	Gomila	Riudevets	Joana
	Gomila	Oliver	Jaime
	Gomila		José
	Gorrias	Boger	Miguel
	Hierrezuelo	Petro	María Josefa
	Jaume	Pastor	Francisco
	Jaume	Salvá	Sebastián
	Jaume	Salvá	Francisco
	Jaume	Salvá	Pedro Antonio
	Jesús	Moll	Margarita
	Jesús	Casanova	Benancio
	Jofre	Ques	Margarita
	Jordá	Gelabert	Antonio
	Juan	Miró	Antonio
	Juan	Suñer	Rafael
	Juan	Miró	José
	Juan	Miró	Benito
	Juan	Miró	Rafael
	Juan	Miró	Esperanza
	Llabrés	Mateo	Juan
	Llabrés	Mateo	Margarita
	Llansó	Gelabert	Mariana
	Lliteras	Massanet	Jerónimo
	Llupart	Coll	Catalina
	Llopis	Tartabull	María
	Llopiz	Riudevets	Vicente Olegario Ramón
	Llopiz	Riudevets	Juan
	Llopiz	Riudevets	Marcos
	Luciano	Molina	Magdalena

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Magnan	Sampol	Jerónimo
	Maimó	Manresa	Francisco
	Mandilego	Massot	Pedro Antonio
	Marí	Torres	Francisco
	Marí	Marí	María
	Marí	Marí	Juan
	Marí		María
	Marí	Marí	Vicente
	Marí	Guasch	Francisco
	Martí	Camacho	Carmen
	Martorell	Colomar	Antonia
	Mas	Planas	Sebastián
	Mas	Planas	Jaime
	Mas	Planas	Lorenzo
	Massot	Balaguer	Jaime
	Maura	Baldó	Juana María
	Mayans	Riera	Bartolo
	Medina	Torri	Francisco Álvaro
	Medina	Tur	Ramón
	Meliá	Mercadal	Pedro Juan Magín
	Melis	Pons	Francisca
	Mercadal	Arguinbul	María
	Mercadal	Barber	Juan
	Mesquida	Mesquida	Miguel
	Mesquida	Mesquida	Bartolomé
	Mesquida	Gomila	Pedro
	Mestre	Obrador	Francisca
	Mir	Albertí	Francisco
	Miró	Barceló	María
	Moll		Magdalena
	Monjo	Femenías	Juan
	Monserrat	Sagrera	Francisco
	Montaner	Pascual	Ramón
	Montaner	Porcell	Antonio
	Morro		Pedro
	Navarrete	Besoli	Antonio
	Navazquez	Andreu	Catalina
	Nicolau	Rigo	Apolonia
	Oliver	Martí	Micaela
	Oliver	Pallicer o Pelliser*	Jaime
	Oliver	Roca	Miguel Mariano
	Oliver	Mut	Andrés José
	Oliver	Roca	Andrés
	Oliver	Roca	Petra
	Oliver	Roca	Antonio
	Oliver	Roca	Catalina
	Oliver	Roca	Amalia

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Oliver	Roca	Manuel
	Palau		Juan
	Palerm	Moll	Francisca
	Palerm	Tur	Mariano
	Palmer	Ginart	Julián
	Palmer	Ginart	Benito
	Palmer	Ginart	Mateo
	Palmer	Ginart*	Catalina
	Palmer	Ginart	Luís
	Palon*	Cabré	Coloma
	Palou	Amengual	Rafael
	Pascual	Mulet	Juana
	Pascual	Estarillas	Juan
	Pascual	Rullan	Antonia
	Pastor	Femenia	Mateo
	Pérez	Bocco	Vicente
	Pérez	Vives	Jaime
	Pericás	Jaume	Margarita
	Pericás	Palmer	Andrés
	Pericás		Andrés
	Picó	Fuster	Magdalena
	Piña	Segura	Concepción
	Planas	Bosch	José
	Pons	Capó	Isabel María
	Pons	Villalonga	Martín
	Pons	Villalonga	Félix
	Pons	Pons	Lorenzo
	Pons	Sintes	Francisco
	Pons	Sayas	Alberto del Carmen
	Pons	Martí	Josefa
	Pons	Sanz	Gerónimo
	Pons	Camps	María
	Pons	Bagur	Francisco
	Porcel	Fleixe	Pedro
	Prat		Bartolomé
	Prats	Ribas	Rafael
	Preto	Victori	Margarita
	Pujol		Mateo
	Pujol	Antich	Francisco
	Pujol	Porcell	Guillermo
	Ramis	Gelabert	Ana
	Reig	Buades	Ramón
	Reig	Buades	Guillermo
	Rian	Pons	Catalina
	Ribas	Tur	Antonia
	Ribé	Capó	Juan
	Ribé	Llopis	José

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Ribé	Llopis	Margarita
	Ribé	Navazquez	Enrique
	Ribé	Navazquez	José
	Ribé	Capó	Miguel
	Ribé	Navazquez	Rafael
	Riera	Salas	Antonia
	Rigo	Pericás	Tomás
	Rigo	Frau	Tomás
	Rigo	Pericás	María
	Rigo	Pericás	Juan
	Riudavets	Pons	Antonia
	Riudavets	Pons	Catalina
	Rivas		María
	Roca	Oliver	Amalia
	Roig	Ramón	Mariano
	Roig		Juan Paulino
	Roig	Suñé	Pedro
	Ros	Navarro	Enrique
	Ruíz	Carreras	Lorenzo Dionisio
	Ruíz	Carreras	María
	Ruíz	Carreras	América
	Salom	Estopara	Juan
	Salom	Bestard	Juan
	Salvá	Graus	Antonia Ana
	Sans	Ramón	Miguel
	Sansó	Expósito	Juan
	Sansó	Expósito	Margarita
	Sansó	Estarás	Francisca
	Seguí	Seguí	Miguel
	Serra	Juan	Mariano
	Serra	Marí	Antonio
	Serra	Roig	Juan
	Serra	Roig	José
	Serra	Roig	Vicente
	Sintes	Feliu	Antonia
	Sintes	Seguí	Juan
	Sintes	Gomila	Bernardo
	Sintes	Vidal	Antonio
	Sintes		Bernardo
	Siré	Arbona	Jaime
	Soberats	Pol	Salvador
	Soberats	Pol	Salvador
	Soberats	Pol	Eduardo
	Socias	Socias	Juan
	Socias	Socias	Tomás
	Soler	Rian	María
	Soliveras	Llul	Pedro

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

	Sorell	Nicolau	Juan
	Suau	Garau	Pedro
	Sureda	Oliver	Margarita
	Sureda	Vives	Antonio
	Sureda	Oliver	Antonia
	Sureda	Oliver	Gabriel
	Tarraza	Montserrat	Juan
	Tarraza	Montserrat	José
	Tarraza	Montserrat	Jaime
	Tomás	Segura	Pedro
	Tomás	Tur	Miguel
	Torres	Ribas	Francisca
	Torres	Tur	José
	Torres	Costa	Vicente
	Torres	Verdera	José
	Torres	Boned*	Juan
	Torres	Torres	Juan
	Torres	Torres	Juan
	Torri	Llobet	Dolores
	Tous	Estelrich	Pedro José
	Tous	Luciano	Sebastián
	Tous	Luciano	Pedro Antonio
	Vadell	Adrover	Miguel
	Vadell	Capó	Jaime
	Vaquer	Esteva	Juan
	Vaquer	Martorell	Juan
	Vaquer	Esteva	Miguel
	Vaquer	Esteva	Antonio
	Verdera	Ros	Mariano
	Verdera	Colomar	Francisco
	Verdera	Colomar	Vicente
	Verger	Cantallops	María
	Verger	Mulet	Miguel
	Verger	Cantallops	Juan
	Victory	Llansó	Miguel
	Victory	Quevedo	Juan
	Vidal	Ramis	Prudencio
	Vidal	Escandell	Bartolomé
	Vidal		Miguel
	Villalonga		Antonia
	Vinent	Manent	Antonia Eufrasia (o Eufemia)
	Vingut	Torres	José

5. Llocs d'origen dels illencs que arribaren a Cuba

Llocs d'origen
Alaior
Alcudia
Algaida
Andratx
Artà
Banyalbufar
Bunyola
Calvià
Campos
Capdepera
Ciutadella
Eivissa
Es Castell
Es Mercadal
Felanitx
Ferrerries
Llubí
Llucmajor
Manacor
Maó
Marratxi
Montuïri
Palma
Petra
Pollença
Porreres
Port de Sóller
Puigpunyent
Sa Pobla
Sant Antoni
Sant Cristòfol
Sant Francesc Xavier
Sant Joan
Sant Llorenç
Sant Mateu
Sant Miquel
Santa Agnès
Santa Eulàlia des Riu
Santa Margalida
Santanyí
Sóller
Son Servera
Valldemossa

6. Primers llocs de residència en arribar a Cuba

	CAMAGÜEY						
		Camagüey					
		Minas (Nuevitás, Camagüey)					
		Playa Santa Lucía (Camagüey)					
	CIEGO DE ÁVILA						
		Ciego de Ávila					
	CIENFUEGOS						
		Cienfuegos (Cienfuegos)					
		Cienfuegos, Boyeros (Calabazar)					
		Rodas(Cienfuegos)					
		Santa Isabel de Las Lajas (Cienfuegos)					
	CIUDAD HABANA						
		Calabazar (Boyeros, Ciudad Habana)					
		Cerro (Ciudad Habana)					
		Ciudad Habana					
		Guanabacoa (Ciudad Habana)					
		Guanabo (Habana del Este, Ciudad Habana)<dada altament dubtosa>					
		Habana Vieja (Ciudad Habana)					
		Jaimanitas (Playa, Ciudad Habana)					
		Luyanó (10 de Octubre, Ciudad Habana)					
		Marianao (Ciudad Habana)					
		Puentes Grandes (Cerro, Ciudad Habana)					
		Regla (Ciudad Habana)					
		San Miguel del Padrón (Ciudad Habana)					
		Vedado (Ciudad Habana)					
		Víbora (10 de Octubre, Ciudad Habana)					
	GRANMA						
		Bayamo (Granma)					
		Cayo Granma (Santiago de Cuba, Santiago de Cuba)					
	GUANTÁNAMO						
		Guantánamo					
	HOLGUÍN						
		Antilla (Holguín)					
		Macabí (Banes, Holguín)					
	ISLA DE LA JUVENTUD						
		Isla de la Juventud					
		Nueva Gerona (Isla de la Juventud)					
	MATANZAS						
		Caleta Buena (Ciénaga de Zapata, Matanzas)					
		Cárdenas (Matanzas)					
		Ciénaga de Zapata (Matanzas)					
		Matanzas (Matanzas)					

Fundació Càtedra Iberoamericana de la Universitat de les Illes Balears

		Colón (Matanzas)				
	PINAR DEL RÍO					
		Arroyos de Mantua (Pinar del Río)				
		Buenos Aires, Consolación del Sur (Pinar del Río)				
		Consolación del Sur (Pinar del Río)				
		Finca San Jones, San Cristóbal (Pinar del Río)				
		Minas de Matahambre (Pinar del Río)				
		Pinar del Río				
		Puerto de Cabaña (Pinar del Río)				
		Quebra Hacha (Mariel, Pinar del Río)				
	PROVÍNCIA HABANA					
		Arcos de Canasí (Santa Cruz del Norte, Provincia Habana)				
		Batabanó (Provincia Habana)				
		Mariel (Provincia Habana)				
		Surgidero de Batabanó (Batabanó, Provincia Habana)				
	SANCTI SPIRITUS					
		Trinidad (Sancti Spiritus)				
		Yaguajay (Sancti Spiritus)				
	SANTIAGO DE CUBA					
		Cayo Granma (Santiago de Cuba, Santiago de Cuba)				
		Central Oriente (Palma Soriano, Santiago de Cuba)				
		El Caney (Santiago de Cuba)				
		Palma Soriano (Santiago de Cuba)				
		Santiago de Cuba				
	VILLA CLARA					
		Caibarién (Villa Clara)				
		Calabazar de Sagua (Villa Clara)				
		Isabela de Sagua (Villa Clara)				
		Remedios (Villa Clara)				
		Santa Clara (Villa Clara)				
		Sierra Morena (Villa Clara)				

Sumari

I. Introducció.

1. L'època colonial. Alguns precedents.
2. El segle XVIII.
3. El segle XIX.
4. La Sociedad Balear de Beneficencia
5. El segle XX. Creació del Centro Balear. Beneficencia y Auxilios Mutuos
6. El cas dels eivissencs i formenterers
7. Els andritxols i Batabanó
8. Algunes personalitats de la colònia balear
9. L'emigració a Cuba des dels anys trenta

II. Les entrevistes. Històries de vida

1. Bárbara del Valle Palmer
2. Pablo Vidal Sintés
3. Pedro Soliveras Marí
4. Manuel Comas Rioseco
5. Bartolomé Sancho Morey
6. Gabriel Ferriol Fuster
7. Rosa Antich de León
8. Francisco Medina Torri
9. Jaime Alemany Martorell
10. Orna Robinson Echevarría
11. Miriam Ensenyat Cruz
12. Hortensia Barceló Rabassa
13. Pedro Pujol Ramos
14. Margarita Tapia Bauzá
15. Rita Colom Maura
16. Salvador Ensenyat Balaguer
17. Guillem Reus Bosch

III. Les enquestes.

1. Ordenació alfabètica dels enquestats

2. Ordenació dels familiars dels enquestats
3. Ordenació dels enquestats per lloc de residència
4. Llista dels noms dels illencs balears que arribaren a Cuba
5. Lloc d'origen dels illencs que arribaren a Cuba
6. Primer lloc de residència en arribar a Cuba